

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav východoevropských studií

Bakalářská práce

Jevgenija Adamová

Hlavní motivy v litevské literatuře devadesátých let 20. století.

Analýza a srovnání dvou pohledů.

Main motives in Lithuanian literature from the nineties of Twentieth Century.

Analysis and comparison of two perspectives.

Praha 2013

Vedoucí práce: Mgr. Geda Montvilaitė-Sabaitienė

Poděkovani:

Vedoucí práce Mgr. Gedě Montvilaitè-Sabaitienè děkuji za cenné konzultace. Svému manželovi děkuji za všestrannou pomoc. Řediteli Ústavu východoevropských studií FF UK PhDr. Marku Příhodovi, Ph.D., děkuji za posunutí termínu odevzdání práce. Bc. Nadě Vaverové děkuji za korekturu textu práce a Ing. Arance Bergnerové za korekturu textu překladu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval(a) samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne *14. srpna 2013*

.....

Jméno a příjmení

Klíčová slova (česky)

litevská literatura – literární komparatistika – Vanda Juknaitė – Grigorij Kanovič – Litváci
– překlad

Klíčová slova (anglicky):

Lithuanian literature – comparative literature – Vanda Juknaitė – Grigory Kanovich –
Litvaks – translation

Abstrakt (česky)

Předmětem této práce je srovnání dvou děl litevských autorů z devadesátých let dvacátého století. Jmenovitě se jedná o *Šumění pokácených stromů* Grigorije Kanoviče a *Skleněnou zemi* Vandy Juknaitė. Metodologicky se pohybujeme v rámci komparatistiky, v procesu porovnávání dojde ke srovnání jevů, jako jsou jazyk a styl děl, symbolika jejich názvů a opakující se motivy. Dále srovnáváme pohled na dějiny a odraz dějin a reálií v těchto dílech. Po stručném ale detailním seznámení s autory a díly postupně objevujeme prvky a rysy obou děl srovnáváme je a konfrontujeme spolu navzájem a snažíme se proniknout do jejich vnímání světa a otázek příznačných pro dobu napsání děl. Významným přínosem práce je rovněž překlad *Skleněné země* Vandy Juknaitė do češtiny a překladatelské poznámky zaobírající se myšlenkovým a jazykovým světem tohoto díla.

Abstract (in English):

The subject of the thesis is to compare two works from the nineties of the twentieth century written by Lithuanian authors. Namely, *Leaves of Fallen Trees* by Grigory Kanovich and *Land of Glass* by Vanda Juknaitė. Methodologically we are situated in the comparative studies. We will compare phenomena such as language and style of the works, the symbolism of their names and recurring themes. Furthermore, we compare the image and a reflection of history in both works. After a brief but detailed introduction to the authors and their works we will gradually discover elements and features of the works and we will compare and confront them together trying to penetrate their perception of the world and the questions specific to the time when the works have been written. An important contribution of the work is also Czech translation of *Land of Glass* by Vanda Juknaitė and notes about way of thinking and language world of the work.

OBSAH

ÚVOD	10
1 PŘEDSTAVENÍ AUTORŮ	13
1.1 GRIGORIJ KANOVIČ	13
1.2 VANDA JUKNAITĚ	16
2 STRUČNÝ POPIS DĚL	20
2.1 ŠUMĚNÍ POKÁCENÝCH STROMŮ	20
2.2 SKLENĚNÁ ZEMĚ	22
3 ROZBOR A SROVNÁNÍ RYSŮ	26
3.1 SYMBOLIKA NÁZVŮ	26
3.1.1 Šumění pokácených stromů	26
3.1.2 Skleněná země	28
3.1.3 Shrnutí	29
3.2 JAZYK	29
3.2.1 Šumění pokácených stromů	29
3.2.2 Skleněná země	31
3.2.3 Shrnutí	32
3.3 STYL	32
3.3.1 Shrnutí	33
3.4 OPAKUJÍCÍ SE MOTIVY	34
3.4.1 Shrnutí	37
3.5 VNÍMÁNÍ PROSTORU, JAZYKOVÉ KÓDY	37
3.5.1 Mentální mapa u Juknaitė	39
3.5.2 Shrnutí	39
3.6 DOBOVÉ A KULTURNÍ REÁLIE	39
3.6.1 Role muže a ženy	39
3.6.2 Odkazy na dějiny	41
4 POZNÁMKY K PŘEKladU	45

*Jevgenija Adamová. Hlavní motivy v litevské literatuře devadesátých let 20. století.
Analýza a srovnání dvou pohledů.*

5 ZÁVĚR.....	47
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	48
7 SEZNAM ZKRATEK:.....	52
PŘÍLOHA 1.....	I

Úvod

Jak zmiňujeme v abstraktu, předmětem této práce je srovnání dvou děl litevských autorů z devadesátých let dvacátého století. Jedná se o Šumění pokácených stromů Grigorije Kanoviče a Skleněnou zemi Vandy Juknaitė.

Autory a díla jsme vybírali s ohledem na několik faktorů. Předně, vždy je zajímavé srovnávat něco, co se zdá být kardinálně protikladné. Tedy jsme vybrali ženu a muže ze dvou litevských měst-rivalů – Kaunasu a Vilniusu. Chtěli jsme osobnosti veřejně činné, se zformovaným pohledem na dění ve světě a v Litvě, který bychom mohli zkoumat – a, dostalo se nám jich. Zároveň pro konfrontaci se zdálo být přínosné, že etnický i jazykový pochází z různých světů, ačkoliv v době napsání próz oba tvořili na území Litvy. V jejich, jak jsme předpokládali, dvou diametrálně rozlišných pohledech, jsme se rozhodli hledat styčné plochy.

Důležitá pro volbu konkrétních děl nám přišla doba, o níž by díla měla pojednávat. Devadesátá léta dvacátého století jsou důležitá pro moderní litevské dějiny a formování litevské identity, období začátku formování nezávislého litevského státu nám tedy přišlo nejzajímavější pro vhled do litevské duše, pro pochopení chápání Litevci vlastních dějin i v současné době.

Necháváme se v práci unést kouzlem jazyka, který nás může zavést do vzdálených a neočekávaných končin imaginace, stejně jako nás může ticho mezi řádky vyvést ze zajetých kolejí stereotypů myšlení a prožívání. Přijde nám téměř samozřejmé pozvat čtenáře do takového světa a společně jeho bohatství objevovat. Proč ale neprozkoumat zároveň více takových světů?

Jako metodologii jsme zvolili komparatistiku, jelikož tento přístup se nám zdá nosný a v zásadě jediný možný. V procesu porovnávání jsme přišli na některá pole, která se dají u daných děl srovnávat, jedná se o pole symboliky názvů, jazyka, stylu, opakujících se motivů, pohledu na dějiny v dílech a o kulturní reálie prostředí, o nichž díla pojednávají. Dále srovnáváme pohled na dějiny a odraz dějin a reálií v těchto dílech. Aby naše pout' byla co nejpestřejší, zvolili jsme, jak jsme vysvětlovali výše, dvojici děl, která se zdála být v mnoha aspektech protikladná.

Rozhodli jsme se zároveň, že se svou troškou podílet na tom, aby se litevská literatura šířila v Česku. Hlavní obor autorky práce je litevština, tedy bylo jasné, které dílo si pro překlad zvolíme. Juknaite navíc do češtiny zatím překládána nebyla, Kanovič ano. Kanovičová díle se dají sehnat i online (v ruštině) na rozdíl od Juknaitė. Překlad tedy čtenář práce může najít v Příloze 1, Kanovičův original pak na internetu, citované úryvky z Kanoviče vždy překládáme v poznámce pod čarou.

V první části práce si představíme autory. Půjde o seznámení s životy autorů, a to v kontextu jejich rodin i kariéry. Nebudeme zabíhat do přílišné hloubky ani nechceme aby autorova životní zkušenost hned zpočátku ovlivnila náš pohled na dílo. Nicméně opačný extrém (neznalost autora) by mohl naši zkušenost vyprázdnit.

Samozřejmě si obě srovnávaná díla představíme ve druhé kapitole práce. Čtenář by měl určitě zvážit, zda si díla nepřečte. Jistě by to prohloubilo zkušenost získanou analýzou děl.

Tou se budeme zabývat ve třetí části práce, kde popisujeme rysy děl. Zároveň v dílech budeme postupně objevovat charakteristiky, které se u obou autorů pokusíme porovnat, najdeme-li společnou půdu.

Ve čtvrtém oddílu práce pak najde náš věrný čtenář poznámky, které se týkají překladu jednoho z děl. Tímto dáme tedy čtenáři (a potenciálnímu studentovi litevštiny) kromě překladu samotného i hlubší vhled do některých zákoutí používání litevského jazyka, které by se v překladu samotném mohly skrýt.

Chceme se v práci zabývat interpretací, která bude podřízená vůli textu, ne takzvanou „nadinterpretací“, jak tuto čtenářskou aktivitu nazývá Umberto Eco.¹ Autory pak konfrontujeme spolu navzájem a snažíme se proniknout do jejich vnímání světa a lidského místa v něm, dojde i na otázky ohledně života a smrti, kterými, jak zjistíme, se oba autoři ve svých dílech zaobírají.

Při praktické aplikaci komparatistické metody využíváme literárněvědné práce Umberta Eca a nechali jsme se inspirovat praktickým příkladem Angeliky Corbineau-Hoffmanové, konkrétně jejím srovnáním tří básnických děl². Velkou pomocí nám rovněž

¹ ECO, Umberto – RORTY, Richard – CULLER, Jonathan: *Interpretácia a nainterpretácia*, Bratislava 1995.

² CORBINEAU–HOFFMANOVÁ, Angelika. *Úvod do komparatistiky*, Praha 2008; s. 49-62, 68-82.

*Jevgenija Adamová. Hlavní motivy v litevské literatuře devadesátých let 20. století.
Analýza a srovnání dvou pohledů.*

byla *Interpretácia umeleckého textu* od René Bílika³, kde v teoretické části přehledně shrnuje dosavadní výzkum na poli interpretace a v praktické pak na konkrétních příkladech demonstruje dílčí ukázky interpretace.

³ BILÍK, René. *Interpretácia umeleckého textu*, Trnava 2009.

1 Představení autorů

1.1 Grigorij Kanovič

Grigorij Kanovič (litevsky Grigorijus Kanovičius⁴) je spisovatel, dramatik, scenárista a překladatel (původem Žid narozený v Litvě a píšící rusky).

Narodil se v židovské rodině krejčího 9. června (podle některých zdrojů 18. června⁵) 1929 ve městě Jonava nedaleko Kaunasu. Jeho rodiče dodržovali židovské tradice.

Z Němci okupované Litvy byl za druhé světové války s matkou evakuován do Kazachstánu, zatímco otec bojoval na frontě s Litevskou divizí. V roce 1945 se celá rodina vrátila do Litvy a zabydlela se ve Vilniusu.

Roku 1953 ukončil studium ruštiny a ruské literatury na Vilniuské univerzitě. V letech 1953 až 1956 pracoval na Ústavu pro litevský jazyk a literaturu, v letech 1962 až 1972 pak v Litevském kinostudiu.

Mezi lety 1989 až 1993 byl opakovaně volen předsedou Židovské obce Litvy.

Ve Vilniusu žil až do svého přesídlení do Izraele do města Bat Jam v roce 1993.

Je ženatý, má dva syny a pět vnoučat.

Kanoviče lze považovat za litevského autora⁶, jelikož do roku 1993 tvořil v Litvě a většina děl z tohoto období se odehrává na území Litvy. Navíc scénáře a divadelní hry píše v litevštině, v níž rovněž vydal i dva sborníky črt, epigramů a parodií - *Linkasma akim* (*Veselým okem*, 1964) a *Nuogi Olimpe* (*Nazi na Olympu*, 1981). Romány a povídky však píše v ruštině a sám se považuje za autora ruského⁷. Ruští literární kritici ho často označují

⁴ Ve světě se více používá ruská varianta jména, přidržíme se jí i my. V některých zdrojích se uvádí, že jeho pravé jméno je Jakub, ve své autobiografii v periodiku «*Иерусалимский журнал*» (*Jeruzalémský časopis*) z roku 2008, č. 27 přístupné na adrese: <http://magazines.russ.ru/ier/2008/27/ka11.html> (КАНОВИЧ, Григорий. *Импульс к асмонотрпему*, cit. 14. 5. 2013) Kanovič však uvádí, že vzhledem k těžkému porodu dostal při obřízce jména dvě, aby byl dlouho živ.

⁵ Důvod tohoto nedorozumění vysvětluje rovněž ve své autobiografii, opět tamtéž; jedná se o to, že byl 9 dní po porodu v porodnici a jméno dostal až po návratu z ní.

⁶ Je ostatně zařazen i do českého Slovníku pobaltských spisovatelů (Kolektiv autorů, Praha 2008)

⁷ <http://magazines.russ.ru/voplit/2003/4/kanov.html> interview ze srpna 2003 v časopisu *Вопросы литературы* (*Otázky literatury*), cit. 14. 5. 2013.

za autora „rusko-židovského“ anebo „ruskojazyčného židovského“.⁸ Dá se rovněž označit za autora „rusko-židovsko-litevského“, jak to udělala PhDr. Markéta Hejkalová z Masarykovy univerzity v Brně v posudku na diplomovou práci o něm.⁹

Myslíme si, že rozhodně přispěl, k rusko-židovskému kulturnímu dialogu, a tak abychom ho ani jednomu národu neupírali a zároveň se vyhnuli označení Kanovičovi nepřijemného¹⁰, ze své strany se přikloníme k označení autor rusko-židovský.

Napsal okolo 20 divadelních her a 15 scénářů k filmům. Mezi nejznámější z jeho tvorby patří sbírka povídek o dospívání židovského chlapce na pozadí 2. světové války «Я смотрю на звезды» (1959, „Dívám se na hvězdy“, česky vyšlo jako *Až uvidím hvězdy* v roce 1963), toto téma rozvíjí i v románové trilogii «Свечи на ветру» (*Svíce ve větru* 1979). Do volného cyklu románů věnujícího se holokaustu a osudu litevských Židů (takzvaných Litváků¹¹) patří i romány «Слёзы и молитвы дураков» (*Slzy a modlitby bláznů*, 1979, česky 1987), «Нет рабам рая» (*Nevejdou otroci do ráje*, 1985, česky 1992), «Улыбнись нам, Господи» (*Pane, smiluj se nad námi*, 1989 česky 1991) a dvoudílný román «Козлёнок за два гроша» (*Kůzle za dva groše*, 1989, česky 2001).

⁸ Tamtéž.

⁹ HEJKALOVÁ, Markéta. *Posouzení magisterské diplomové práce Bc. Petra Procházky: Románová trilogie Grigorije Kanoviče v dějinném kontextu*, online přístupné na http://is.muni.cz/th/217223/ff_m/Prochazka_posudek_oponenta.pdf, (cit. 14. 5. 2013).

¹⁰ „autor ruskojazyčný, byt' židovský“ zní spisovateli jako urážka <http://magazines.russ.ru/voplit/2003/4/kanov.html> interview ze srpna 2003 v časopisu *Вопросы литературы* (*Otázky literatury*), (cit. 14. 5. 2013).

¹¹ Litevští Židé, územní a jazyková podskupina aškenázských Židů, podle Izraela Lemperta jsou to Židé, kteří se narodili, popř. žili na území Velkoknížectví litevského (na území dnešních Litvy, Běloruska, ale i částí Ruska, Ukrajiny, Polska). Tento areál se v židovských pramenech nazývá Lite (ליטע v jidiš), Litva, jeho hlavní město Vilnius pak ירושלים דליטא (Jerušolajim d'Litó, v aškenázské aramejštině), Litevský Jeruzalém. Vilnius byl od středověku do holokaustu významným židovským centrem. Termín Litvák však rovněž souvisí s nepřijetím chasidismu litevskými ortodoxními židy pod vlivem učení Vilniuského Gaona, tedy může označovat i náboženskou skupinu misnagdim (protestujících, odpůrců). Později, v 19. století, se termín rozšířil na všechny misnagdim (aškenázské ortodoxní židy), kteří kromě území Litvy pobývali i na Ukrajině, v Bělorusku a v Rusku, ve 20. století se litvácké ješivy (židovské náboženské školy, školy studia Písma a Talmudu) objevují od počátku 20. století v USA a později i v Izraeli. Litevští Židé se však i nadále označují za Litváky. http://www.dovidkatz.net/dovid/Lithuania/2005_Who_Litvak.pdf

Dále nesmíme opomenout novější tvorbu, jež se zabývá i nadále autorovi blízkými tématy nastíněnými výše. Jedná se o román «*Парк забытых евреев*» (česky *Židovský park*), a knihu «*Луку во тме*» (*Tváře ve tmě*) z roku 2002, jež obsahuje novelu a povídky. Román *Židovský park*¹², který vyšel rusky v Izraeli a v New Yorku, byl oceněn jako nejlepší rusky psaný román roku 1997 v Izraeli Svazem ruskojazyčných spisovatelů Izraele.

Autor ve svém tématu pokračuje i nadále, nejnovějšími díly jsou «*Очарование сатаны*» (*Kouzlo satana*) z roku 2007 o zničení autorova rodného městečka Jonavy během 2. světové války a «*Местечковый романс*» (*Městýská romance*)¹³, memoárová novela, která pojednává o jidiš a o mamince¹⁴.

Náš seznam Kanovičových děl není úplný, Kanovič je autor velmi plodný, avšak pro potřeby naší práce považujeme takovýto seznam za dostačující.

Stejná nejednoznačnost, jako k jaké literatuře by se měl Kanovič řadit, vzniká i při pohledu na vnímání jeho děl coby prozaických útvarů. Tomuto se rovněž budeme v této práci věnovat. «*Шелест срубленных деревьев*» (*Šumění pokácených stromů*, 1999)¹⁵ je kritikou vnímáno i jako román, i jako povídka, i jako novela, i jako sbírka povídek či novel (v níž kapitoly jsou jednotlivé povídky či novely), sám autor ji pak označuje za

¹²Doslovný překlad názvu je *Park zapomenutých Židů*.

¹³ První část vyšla v časopise «*Иерусалимский журнал*» (*Jeruzalémský časopis*) v roce 2011, znovu na pokračování v roce 2012 v časopise «*Семь искусств*» (*Sedmero umění*). Kapitoly z druhé části vycházely v *Jeruzalémském časopise* v roce 2012; přístupné online na <http://magazines.russ.ru/ier/2011/40/k6.html> , <http://7iskusstv.com/2012/Nomer5/Kanovich1.php> , <http://magazines.russ.ru/ier/2012/43/k10.html> (cit. 30. 7. 2013). Kniha následně vyšla celá v roce 2013 v nakladatelství «Текст» (Text) s ilustracemi synovce spisovatele, Marka Kanoviče.

Slovem městýs neboli také štetl (z jidiš שטעטל – městečko) se česky označovala židovská městečka.

¹⁴ Jazyku jidiš se v jidiš něžně dá říci „mame-lošn“ (מאַמע לשון, maminčin jazyk).

¹⁵ Publikováno v měsíčníku «Октябрь» (Říjen) v č. 7 z roku 1999 (s. 3-43), červenec a v č. 8, srpen (s. 56-97); přístupné online na <http://magazines.russ.ru/october/1999/7/kanov.html> a <http://magazines.russ.ru/october/1999/8/kanov.html> (cit. 30. 7. 2013).

Naše citace díla budou pro přehlednost (stránkování) z papírové verze časopisu. Veškeré další citace tedy budou uvozeny prvním slovem názvu v češtině (*Šumění*) a budou se odkazovat na stránky v časopisu «Октябрь» bez uvedení čísla, poněvadž čísla stránek se neopakují.

„nevymyšlenou novelu“¹⁶. Sami bychom tuto prózu považovali za autobiografickou novelu až filozofický román.

Dalším rysem Kanovičovy tvorby je způsob psaní připomínající biblická podobenství, sám autor se pak zmiňuje o tom, že „Židé, židovská témata jsou pro něj startovní plochou pro filozofické hloubání nad lidstvem jako celkem“¹⁷.

Kanovič se odkazuje na mnohé historické události, snaží se nás informovat o problémech a nespravedlnostech, které zažívá a zažívala židovská komunita v diaspoře.

1.2 Vanda Juknaitė

Vanda Juknaitė, litevská prozaička, dramatička a esejistka, se narodila 28. listopadu roku 1949 ve vesnici Papiliai, v litevském okrese Rokiškis.

V raném dětství často zůstávala sama, zatímco její rodiče byli v práci (pracovali v zemědělském družstvu¹⁸), sestra ve škole. Žili na samotě na statku po rodině deportované na Sibiř. Čas trávila u okna anebo na posteli schovaná pod dekou, tento čas, kdy byla o samotě se sebou sama spisovatelka považuje za první impuls ke své tvorbě. Celé dny trávila sama, v tichu, z toho vyvěrá její potřeba psát, ale rovněž i věčná obava z nedostatečnosti slov.¹⁹

Později, dle svých svědectví, vyrůstala v internátu. Není jasné, zda šlo o problémy v rodině či nedostupnost vzdělání na místě bydliště.²⁰

¹⁶ Viz podnadpis novely Šumění s. 3. Ruské slovo повесть bychom překládali po konzultaci s odborníky přeci jen jako novelu, nikoliv jako povídku.

¹⁷ «Для меня евреи, еврейский народ — стартовая площадка для философских и жизненных размышлений о человечестве в целом.» (z výše zmiňovaného interview na <http://magazines.russ.ru/voplit/2003/4/kanov.html>, cit. 14. 5. 2013.

¹⁸ Litevsky kolūkis.

¹⁹ Srov. interview ze 12. 9. 2012 v internetovém periodiku bernardinai.lt přístupné na <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-09-12-vanda-juknaite-is-kur-atsiranda-zodziai-nezinau/87841> (cit. 30. 7. 2013)

Vystudovala lithuanistiku na Vilniuské univerzitě, promovala v roce 1972. Poté rok působila jako učitelka na základní škole, následně vyučovala na Klaipedské konzervatoři²¹, později od roku 1975 na Vilniuské pedagogické univerzitě.

Autorčinou první knihou je autobiografická novela *Ugniaspalvė lapė* (*Liška Ryška*, 1983) o dospívající dívce vyrůstající v dětském domově a toužící po rodině a lásce. Dílo, kterým se stala známá širší litevské veřejnosti, je však román *Šermenys* (*Pohřeb*, 1990), vyprávějící o jediné události, která ještě dokáže sjednotit litevskou vesnici. Román byl oceněn cenou Juozase Paukštelise, později také cenou Žemaitė. Její jediné drama *Formulė* (*Vzorec*, poprvé vyšlo 1996 v almanachu Proskyna), oceněné cenou Juozase Grušase, je biblickou epizodou o očekávání narození Mesiáše, na jejímž konci dojde ke změně kanonizovaného vzorce. Je to dílo, jako ostatně veškerá tvorba autorky, velmi hutné, plné zkratk a nevyřčeného, které je třeba hledat mezi řádky.

Roku 1995 vyšla novela *Stiklo šalis* (*Skleněná země* nebo *Země ze skla*, jak je název novely přeložen např. do angličtiny) o ženském a mateřském osudu, o které podrobněji pojednáme ve druhé části této kapitoly. Na motivy novely byl za účasti spisovatelky natočen v roce 2004 film („Stiklo šalis“, režisérka Janina Lapinskaitė). Kniha již byla přeložená do několika evropských jazyků, film se účastnil několika filmových festivalů, včetně Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech v roce 2005. Dostal cenu za nejlepší režii na festivalu Tamil Nadu v Indii.

Roku 2002 vyšla její kniha esejů a rozhovorů s bezprizornými dětmi *Išsiduosi Balsu* (*Vyzradíš se. Nahlas*), jež byla v roce 2004 oceněna Literární cenou G. Petkevičaitė-Bitė. Roku 2004 Juknaitė vydává spolu s Elenou Nijolė Bukelienė monografii *Saulėlydzio*

²⁰ Zmiňuje se o tom v několika interview a několikrát v JUKNAITĚ, Vanda. *My Voice Betrays Me*, New York 2007; přeložila a sestavila Laima Sruoginis. Srov. např. v interview ze 17. prosince 2009 v internetovém periodiku bernardinai.lt, přístupného na <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-12-07-vanda-juknaite-kur-dar-nera-zodziu/36560/print> (cit. 30. 7. 2013): „*Aš pati augau internate. Atsimenu save tenai, tas vienišas naktis, kai guli, niekaip neužmiegi ir galvoji, kad visa, kas pasaulyje yra bloga – nelaimės, visi karai – kyla dėl to, jog tėvai nemyli savo vaikus.*“ („*Sama jsem vyrůstala v internátu. Vzpomínám na sebe tam, na osamělou noc, jak ležíš, nedaří se ti usnout a myslíš si, že vše, co je na světě zlého – neštěstí, všechny války – se přihází proto, že rodiče nemilují své děti.*“)

²¹ Odpovídá vysoké škole takové, jako například AMU.

senis: Romualdo Granausko kūrybos interpretacijos (Stařec západu slunce: interpretace tvorby Romualdase Granauskase),

V roce 2007 vyšla její zatím poslední próza *Tariamas iš tamsos (Vyslovený ze tmy)*, jedná se opět o knihu rozhovorů, a to s postiženými dětmi anebo s dětmi s těžkým životním osudem. Zatím posledním autorčiným dílem je drama *Ponios Alisos gimtadienis (Narozeniny paní Alisy²²)* vydané v roce 2010 o absurdní nabídce k třiadevadesátinám od Ústavu pro dobrovolnou smrt (drama pojednává mimo jiné i o tom, jak se staví dnešní společnost ke starým lidem a jaká nebezpečí skrývá lhostejnost společnosti vůči slabším a zranitelnějším).

Autorka byla roku 2004 vyznamenána Státní cenou pro umění Litevské republiky, později, v roce 2008, navíc Litevskou národní cenou pro kulturu a umění, kterou jsou vyznamenáváni nejvýznamější umělci v Litvě.

Při psaní ji zajímají otázky zodpovědnosti za sebe i druhé, píše o lidských hodnotách, lásce a povinnosti. Ukazuje bez příkras jak těžký je život těch, na které jsme zvyklí se dívat skrz prsty anebo kterých si vůbec nevšimneme. Zabývá se tabuizovanými tématy, hlavně těmi, které se dotýkají žen a dětí.

Vanda Juknaitė se věnuje sociálně prospěšné činnosti mezi lidmi bez domova, dětmi z ulice a lidmi s handicapem. V 90. letech tomu věnovala čas na úkor psaní²³, snažila se o prosazení zákonů na pomoc dětem, které se ocitly po pádu Sovětského svazu na ulici,²⁴ usilovala o zřízení azylového domova pro děti z ulice, angažovala se v jiných humanitních projektech, organizovala letní tábory pro děti ze sociálně slabších poměrů. Měla týdenní pořad v rádiu.²⁵ Často se v tisku vyjadřuje k otázkám zajímavým litevskou společností.²⁶

²² Zároveň je zde však odkaz na Alenu v říši divů, cesta do Ústavu pro dobrovolnou smrt se tak stává takovou osobitou cestou do říše divů.

²³ JUKNAITĖ, Vanda. *My Voice Betrays Me*, New York 2007; přeložila a sestavila Laima Sruoginis, v předmluvě Laimy Sruoginis s. xiv.

²⁴ Selhání sociálních systémů, viz tamtéž, s. viii-ix.

²⁵ Tamtéž, s. xiii - xiv.

²⁶ Námátkou: k otázce týrání: KAŽEMĚKAITYTĖ, Jolanta. *Smurtaujanti motina: auka ar nusikaltėlė? (Týraná žena:oběť nebo vinice?)*: rozhovory: Sigita Šimkienė, Aušra Bačėnienė, Nijolė

Žije a pracuje ve Vilniusu. Je rozvedená, má dva syny a jedno vnouče.

Marcinkevičienė, Vida Čėjauskienė, Nijolė Liobikienė, Vanda Juknaitė, Giedrė Purvaneckienė, Zita Vasiliauskaitė // Ūkininko patarėjas (Hospodářův rádce). z 2. dubna 2002, str. 5.; k otázce školské reformy: Bus kitaip (Bude jinak), noviny Dialogas (Dialog) ze 3. 2. 2011, dostupné na WWW: <http://www.dialogas.com/laikrastis/bus-kitaip/>, (cit. 14. 5. 2013); o úrovni středoškolského vzdělání: Kas skatintų dvasingumo ugdymą Lietuvos mokyklose? (Kdo napomáhá výchově k oduševnělosti v litevských školách), Dialogas (Dialog) ze 22. 12. 2010, dostupné na WWW: <http://www.dialogas.com/naujienos/kas-skatintu-dvasingumo-ugdyma-lietuvos-mokyklose/>, (cit. 14. 5. 2013).

2 Stručný popis děl

2.1 Šumění pokácených stromů

*«Что же до шустрых переворачивателей мира, то их на его веку хватило с лихвой. Ленин, Гитлер, Сталин, Хрущев... Переворачивали мир и так, и эдак, с боку на бок, аж кости трещали, а тех, кто сопротивлялся и не желал по их указке послушно переворачиваться, приговаривали к расстрелу, давили танками, травили, как тараканов, ссылали на край света. (...) разве кто-нибудь когда-нибудь считался с нашими желаниями или нежеланиями? Я хотел, очень хотел поехать в Палестину, а попал в зачуханный **Канск**. Хотел жить не по московскому времени, а мне насилу навязали куранты. Не хотел, чтобы на еврейских театрах и школах амбарные замки повесили. Не хотел, чтобы чехов уму-разуму танками учили, а патриотизм в карцерах прививали. Не хотел, чтобы Голду из Москвы вытурили, а Насеру Звезду Героя нацепили. Да мало ли чего я хотел и чего не хотел! И что же? Вопросы множились, но отец держался своих правил и больше чем на один из них обычно не отвечал. Если кому-нибудь, бывало, и делал исключение, то только заказчикам, да и то редко. Но Кравчук, как и всякий еврей, состоял из одних вопросов.»²⁷*

Tento vyňatek bereme jako epigraf, jako hlavní frázi, která by měla uvádět část práce o Kanovičovi a jeho „*Šumění pokácených stromů*“, protože zde je důvod, proč se mi a nám čtenářům Kanovič tak zamlouvá. Je tu letmý odkaz na autorovo příjmení; je zde stručný průlet (nejen) židovskými dějinami 20. století, poukázání na porobenost Židů, ale nejen jejich, a zároveň na konci obrat situace v žert, práce se specifickým, lakonickým, "židovským" humorem, kdy se situace na konci nečekaně obrátí, vymění se jako

²⁷ „*Co se týče vychytralých převracečů světa, stačil jich zažít ve svém životě až až. Lenin, Hitler, Stalin, Chruščov... Převraceli svět tak a onak, z boku na bok, až praskaly kosti, a ty, kdo se bránil a nepřál si se podle jejich pokynů převracet, odsuzovali k smrti zastřelením, přejížděli tanky, hubili, jako šváby, deportovali na kraj světa. (...) copak někdo z nich někdy přihlížel k našemu přání nebo odporu? Chtěl jsem, moc jsem chtěl odjet do Palestiny, ale skončil jsem v zapadlém **Kansku**. Nechtěl jsem žít dle moskevského času, ale přinutili mě se řídit orlojem. Nechtěl jsem, aby na židovská divadla a školy navěsili obrovské zámky. Nechtěl jsem, aby Čechy učili rozumu pomocí tanků, aby vlastenectví učili na samotkách. Nechtěl jsem, aby Goldu z Moskvy vyhodili, kdežto Nasera ověsili Hvězdou Hrdiny. A byly by i další věci, které jsem chtěl, nebo naopak nechtěl! A co z toho?*

Otázky se množily, ale otec se držel svých pravidel a více než na jednu z nich obvykle neodpovídal. Pokud pro někoho, což se občas stalo, udělal výjimku, bylo to pro zákazníky, ale ani to se nestávalo často.

Ale Kravčuk, jako každý Žid, se sestával ze samých otázek.“ (Zvýrazněná kurzíva autorky práce – jedná se o dále zmiňovaný odkaz na Kanovičovo příjmení; překlad zde a dále rovněž autorčin.) Šumění, s. 9.

u anglického sonetu poslední větou za situaci úplně jinou, opačnou (popř. tzv. „vymění se znaménka“), poukazující úplně jiným směrem, čímž se kardinálně změní nálada; komično, způsobené přeskočením několika článků asociačního řetězu („*Kdybys jen viděla, Heno, jaké kalhoty měl soudce*“, jako důvod, proč přeci jen Šlomo prohrál soud.²⁸).

„*Šumění pokácených stromů*“ bychom, jak již bylo výše zmíněno, považovali za autobiografickou novelu až filozofický román. Přičemž, vzhledem k množství postav a syžetů, bychom se spíše přikláněli k označení díla za román. Označení za sbírku povídek či novel bychom zamítli vzhledem k tématické provázanosti a návaznosti, která nám po přečtení utvoří ucelený obraz života Šlejme (Šalamouna) Kanoviče. Autorovo označení „*Šumění pokácených stromů*“ za „nevymyšlenou povídku“²⁹ bychom pak interpretovali jako referenci na autobiografičnost prózy a na její téměř letopisný charakter³⁰.

Hlavní postavou románu je autorův otec, Šlomo Kanovič, židovský krejčí, který téměř polovinu života prožil v Jonavě, židovském městečku nedaleko Kaunasu. Na začátku románu se seznámíme se Šlomo Kanovičem již ve stáří, téměř na smrtelné posteli, kdy začíná vzpomínat a vyprávět svému synovi Grigorijovi (Girške) Kanovičovi o svém životě. S ním se přeneseme do Jonavy na přelomu století, těsně po narození Šlomo a postupně se seznamujeme s jeho rodiči i jinými obyvateli městečka. Další důležitou postavou je manželka Šlomo a maminka Grigorije Hena, vnášející romantický a umělecký prvek do života veskrze racionální otcovy rodiny. Důležitý je i Šaja Rabiner, krejčí, u něhož byl Šlomo učněm a který ho kromě krejčovského řemesla naučil ještě si představovat věci, které nevidí. Místo „učitele řemesla/života“ po válce zaujme pan Glembockij, Polák, vedoucí krejčovského ateliéru, v němž pracuje Šlomo Kanovič.

²⁸ *Šumění*, s. 72, «Если бы ты, Хена, видела, в каких брюках был судья...»

²⁹ *Šumění*, s. 3, podnadpis.

³⁰ Tedy jako odkaz například na «Повесть временных лет», nejstarší z dosud zachovaných ruských letopisů, popř. jako odkaz na filozofickou povídku (rusky философская повесть), žánr vzniklý ve Francii, populární v 18. století mezi filozofy. Ve filozofických povídkách filozofové (např. Voltaire) vysvětlovali své filozofické názory. Vzhledem k charakteru Kanovičovy prózy, která má charakter podobenství, a k předchozí citaci Kanoviče (viz s. 4 této práce), považujeme tento předpoklad za nosný.

V jednotlivých kapitolách³¹ vždy dojde na jednotlivou epizodu z otceva života, na pozadí epizody se však dozvídáme o pohledu Grigorije Kanoviče na jednotlivé události i jeho pohled na svět. Připomíná to pohled na Litvu v různých historických a společenských obdobích 20. století prostřednictvím kamery, občas se pohled přiblíží a zaostří na jednotlivou událost, ale důležitý je právě pohled celkový. Román pojednává o peripetiích života Židů, o jejich radostech a strastech, o tom, jak se naučili přežívat za totality komunistického režimu. Zároveň se neustále vracíme tam, odkud jsme vyšli, do posledního roku až dvou života Šlomo. Dozvídáme se letmo i o tom, jak se těžce vydobytá svoboda Litvy odrazila na životě obyčejných lidí.

Vypravěč v románu je vševidoucí i vševědoucí, používá do jisté míry klasický narativ³², vypráví příběh své rodiny, ztotožňuje se s vypravěčem, vyprávění vede v ich-formě.

2.2 Skleněná země

*„Šaltiniuotame tvenkinio pakraštyje nelygiai užšalęs ledas buvo su sausledžio
akelėmis. Moteris padėjo kastuvą. Ji atsiklaupė, paskui atsigulė ant ledo. Pro ledo akį
buvo matyti buki trumpučiai krištoliniai varvekliai.*

– Eikš, – šūktelejo ji vaikui.

Mažylis pritūpė greta.

– Gulkis.

Berniukas išsitiesė. Moteris pirštu parodė jam ledo properšą.

– Žiūrėk čia.

Vaikas pasislinko ledu.

– Ar matai ką nors?

Jis nieko neatsakė.

– Ar matai ką nors?

– Taip, mama, – Vaiko balsas buvo duslus.

– Ką matai?

– Matau šali.

*Iš po debesų ūkanų įspindusi saulė nutvieskė laukymę. Tvenkinio pakraštyje buvo
nukastas. Saulės spinduliai skrodė patį ledą.*

□ Kokią šalį?

□ negarsiai paklausė moteris.

□ Stiklinę...“³³

³¹ Имя (Jméno), Молчание (Mlčení), Царский жезл Шаи Рабинера (Královské žezlo Šaji Rabinera), Двое на краю света (Ve dvou na kraji světa), Победитель (Vítěz), Eskadron zydovsky (Židovská eskadra, polsko-německy), Встать! Суд идет! (Povstaňte! Začíná soud!), Кремлевская обновка (Kremelský výstřelek), Площадь висельников (Náměstí oběšenců), Порог надежды (Prah naděje).

³² DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*, Praha 1993, s. 20.

Podkapitolu uvádíme úryvkem ze středu novely, pasáží, která by mohla být právem nazvána jejím srdcem. Novela nás zavede do let 1989 a 1990³⁴, do domu na samotě nedaleko vesnice či městečka u dálnice na Vilnius. Tento vágní popis místa nám může do jisté míry ukázat styl napsání novely – autorka zde nepoužívá jména a názvy, jediný název tedy, který kdy v novele zazní, je název litevského hlavního města.

Hlavní postavy jsou muž, žena, chlapec a miminko. Chlapec je místy nazýván dítě, miminko pak maličký. Ze začátku novely jsou slovem dítě označováni oba synové, poté dojde na rozdělení na chlapce alias dítě a miminko alias maličkého. Zažíváme každodenní starosti ženy, která je s dětmi v domácnosti, řeší s chlapcem několik psů, které si stále vodí domů, staví s chlapcem kluziště, nakupuje, chodí do polikliniky. Žena má nemanželský poměr s doktorem.

³³ *«U břehu pramenitého rybníku se v nepravidelně zmrzlém ledu vytvořila průhledná vzdušná oka. Žena odložila lopatu. Klekla si, poté si lehla na led. Skrze ledová oka bylo vidět tupé kraťouchké křišťálové zmrzlé potůčky.*

„Pojď“, křikla směrem k dítěti.

Maličký si dřepl vedle.

„Lehni si.“

Chlapec se natáhl. Žena mu prstem ukázala průsvit v ledu.

„Podívej se sem.“

Nic neodpověděl.

„Vidíš něco?“

„Ano, mami.“ Hlas dítěte byl tlumený.

„Co vidíš?“

„Vidím zemi.“

Skrz oblak mlhy prosvítl paprsek slunce a zaplavil palouček. Břehy rybníka byly odhrabány. Paprsky slunce prosvítaly skrz sám led.

„Jakou zemi?“ Potichu se zeptala žena.

„Skleněnou...“» Stiklo šalis (citováno podle JUKNAITĖ, Vanda: Šermenys (Šermenys. Stiklo šalis. Formulė), Vilnius 2000, dále vždy pouze Stiklo šalis), s. 193-194, překlad s. 12-13 (překladem zde a dále rozumíme Přílohu 1 této práce).

³⁴ Dále poukazujeme na zařazení dějinné události (tanků na cestě k Vilnius) na začátek roku 1991. Vzhledem k tomu, že s rodinou v novele strávíme podzim, zimu a jaro v čase, který plyne kontinuálně, můžeme přesně časově zařadit dobu, v níž se děj novely odehrává.

Když jde s maličkým do polikliniky, dozvídá se něco, co již možná nějakou dobu tuší: miminko je vážně nemocné. Stará se o ně doma, neboť doktorka jí řekne, že v nemocnici je pro miminko větší nebezpečí infekce. S rodinou zažíváme podzim, zimu a jaro. Ke konci se miminko začíná uzdravovat. Fena je však březí, žena nakonec topí štěňata ve vaně, neboť doba je těžká a neví, jak by se o ně starala.

V posledním oddílu novely žena vstane uprostřed noci a má dle náznaků se zdá, že si chce něco udělat, nakonec se ale rozmyslí a prózu ukončuje pasáž kdy žena přiloží dlaně ke klepajícím se okenním sklům.

Na první pohled to, s čím se setkáváme v novele, může vypadat jako únavný popis povzdechů, pohybů a přesunů, místy tomuto dojmu napomáhají sekané věty. Můžeme si dokonce myslet, že jde o vyumělkované odosobnění³⁵. Pro obyčejného, naivního čtenáře³⁶, čtenáře, který rád čte a hledá ve čtení, co by si ze čtení mohl vzít do života a s kým a s čím by se mohl ztotožnit, je těžké se ze začátku zorientovat v textu Juknaitė (musíme poznamenat, že nejen pro něj), například v tom, kdo co komu říká, kolik je doktorů a který z nich je milenec³⁷, aj.

Muž se v novele na první zdá původcem všeho zlého – tedy je vystaven jako viník (smrti štěňat, manželčiny nevěry), je apatický a bezbarvý, nic nedělá (v tom smyslu, že není ani antagonista, ani protagonista); tím, že nic nedělá dopouští, aby se zlé beztréstně dělo.

Popisy přírody jsou bohaté, buduje se tím kontrast mezi popisy přírody - vlastně se jedná spíše o prostor mimo domov, za sklem, avšak rovněž o jiný prostor, než kde vnímáme přítomnost konkrétních lidí - a popisy lidí. Popisy přírody rovněž fungují jako stručné kontrapunkt, rámuji vyprávění, podbarvují ho.

³⁵ K tomu můžeme dodat, že další možná interpretace obecné označení postav (muž, žena, maličký, starší) je, že toto značení má dovolit si tam dosadit kohokoliv, poznat se v nich, popř. snadněji rozeznat situaci známou nám z našeho okolí. Toto by minimálně mohlo fungovat pro naivního čtenáře, o němž se zmiňujeme dále.

³⁶ K termínu „naivní čtenář“ srov. např. ECO, Umberto, *Meze interpretace*, Praha 2009, s. 87

³⁷ Zda se jedná ve *Stiklo šalis* na s. 178, 179, 190, 201 (v překladu 4, 11, 17, 18) o jednu a tutéž osobu, či nikoliv. My se přikláníme nakonec k úvaze, že se o jednu a tutéž osobu jedná.

Novela má otevřený konec, na konci to vypadá, jako že se hrdinka rozhodla vymanit ze života-neživota, ale povinnost ji do něj stáhne zpátky. Zároveň bychom však konec mohli interpretovat optimisticky: dotýká se skla, sice křehkého, ale tím, že k němu přiloží ruce³⁸ už udělá první krok k vykročení ze skleněné země – okno jako i dveře jsou prahem, bránou mezi dvěma světy, v tomto případě opět mezi smrtí a životem.³⁹

Vypravěč není vševidoucí, co však dělá je, že propůjčuje své oči čtenáři, ačkoliv své názory na to, co popisuje, nevyslovuje. Používá do jisté míry klasický narativ⁴⁰, ale vzhledem v bezejmennosti postav pracuje s narativem tak, že stojí na hraně narativu klasického a moderního. Vypravěč se neztotožňuje s žádnou postavou novely přímo, ale nepřímou bychom se mohli domnívat, že je to žena, která nám vypráví úsek ze svého života. Můžeme to doložit třeba tím, že vidíme pouze to, co vidí žena.

Avšak, čím dále se zaobíráme postavami a příběhem, tím více si můžeme uvědomit následující⁴¹:

Juknaitė v nás buduje napětí, tím, jak se diferencují a upřesňují pojmy, tedy že pojem „dítě“ se vyhradí pouze pro jedno z dětí, že se ze psa po porodu stane fena, že se ke konci novely dozvíme jméno, popř. jména, nebo budeme zasvěceni do jiných tajů, či spíše nám bude vysvětleno, co to všechno mělo znamenat. Ale nestane se tak. Jakožto kritický čtenář čteme pak dílo ještě několikrát a přichází na další zajímavé rysy, o které se v dalších kapitolách autorka práce se svým čtenářem podělí.

³⁸ Zde rovněž v originále dlaně, tedy opakující se motiv dlaní, který zmiňujeme dále, v kapitole o jazyce.

³⁹ K tomu srov. např. článek Renaty Šerelytė, v periodiku *7 meno dienos (7 dní umění)* ze 23. února 1996.

⁴⁰ DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*, Praha 1993, s. 20, 36

⁴¹ Začneme-li přemýšlet jako kritický modelový čtenář, čtenář, který mimo jiné trpí dokonalou nespavostí., viz. ECO, Umberto. *Meze interpretace*, Praha 2009, s. 59, 64-65, 87.

3 Rozbor a srovnání rysů

3.1 Symbolika názvů

3.1.1 Šumění pokácených stromů

Šumění v románu hraje významnou roli, provází nás jím od začátku do konce. Nejdříve starý javor dohlíží na malého Šlomo v kolíbce a zpívá mu ukolébavku («... и старый литовский клен не жаловался на свою старость, а шелестел за окном, прилежно разучивая по строчке, по куплету под аккомпанемент ветра еврейскую колыбельную.»⁴²

Pak máme na s. 6 románu narážku na to, že stromy neslaví narozeniny, nýbrž šumí, dokud je člověk nezkácí, ale to nedělá z člověka bytost nadřazenou stromům.⁴³

V novele však nešumí pouze stromy, šumění se objevuje i na jiných místech, např.:

«В этой, как оказалось, расхищенной при немцах и единственно уцелевшей в богобоязненном Вильнюсе синагоге, в Вильнюсе, над которым даже проплывающие облака благоговейно шелестели страницами Торы, он вдруг впервые после войны почувствовал себя как дома.»⁴⁴

⁴² „... a ani starý litevský javor si nestěžoval na své stáří, ale šuměl za oknem, pilně si nacvičuje řádek po řádku, sločku po sločce za hudebního doprovodu větru židovskou ukolébavku.“ Šumění, s. 4

⁴³ «— Разве деревья празднуют? Или птицы? Или рыбы в воде? — ворчливо объяснял он мне в каждую годовицу. — Шелестят, пока их не срубят, летают, пока их не подстрелят, плавают, пока их не выловят. Почему же человек должен праздновать? Чем он лучше их? Чем, Гиришке? Тем ли, что у него в руках пила, ружье и рыболовная сеть?

Ему шел девяносто первый год. »

(«“Copak stromy slaví? Nebo ptáci? Nebo ryby ve vodě?” - mrzutě mi vysvětloval o každých narozeninách. „Šumí, dokud je někdo nepokácí, létají, doku je někdo nepostřelí, plavou, dokud je někdo nechytí. Proč by člověk měl slavit? Co ho dělá lepším, než jsou oni? Co, Girške? Nebo to je pouze to, že v rukou má pilu, pušku a rybářskou síť?“

Žil svůj devadesátý první rok.»)

⁴⁴ „V téhle, jak se ukázalo, rozkradené za Němců a jedině nezbourané v bohabojném Vilniusu synagoze, ve Vilniusu, nad kterým dokonce proplouvající oblaka v hluboké pokoře šuměla stránkami Tóry, zde najednou poprvé po válce najednou zažíval pocit domova.“ Šumění, s. 36

Šumění následně rovněž uzavírá novelu:

«– Странно, – сказал отец. – Почему им никогда не хочется никуда уезжать?

– Кому? – опешил я.

– Деревьям. Ведь им приходится несладко. Дожди, снег, ветры... Странно... Ты, конечно, будешь смеяться, но я им завидую... Хорошо, когда тебя спиливают там, где ты вырос и родился.

– Не вижу в этом ничего хорошего, – сделал я попытку направить разговор в другое русло.

– Хорошо, Гиришке, хорошо. На родине и от срубленного дерева шелест остается... Не поверишь, я всегда мечтал умереть в Йонаве... И чтобы похоронили меня там, где все Кановичи лежат и где птички на ветках по каждому них уже двести лет поминки справляют и кадиш говорят. »⁴⁵

«– Знаю, Гиришке, я до чертиков тебе надоел... и Доре надоел, и самому себе... Но ты потерпи немножечко... еще чуть-чуть... Ведь этот шелест уже слышен...

Звук пилы был слышен куда явственней, чем шелест, – здоровье отца ухудшалось, и развязки можно было ждать каждый день.»⁴⁶

⁴⁵ « „Zvláštní,“ řekl otec, „proč se jim nikdy nechce nikam odjíždět?“

„Komu?“ zeptal jsem se zaraženě.

„Stromům. Vždyť se nemají nijak dobře. Děšť, sníh, vítr... Zvláštní... Ty se samezřejmě budeš smát, ale já jím závidím... Je fajn, když tě porazí tam, kde ses vyrostl a narodil“

„Nevidím na tom nic dobrého,“ pokusil jsem se obrátit rozhovor jiným směrem.

„Je to dobré, Griške, dobré. Ve vlasti zůstává šumění i od pokáceného stromu... Nebudeš tomu věřit, ale vždy jsem snil o tom, že umřu v Jonavě... A také aby mě pochovali tam, kde všichni Kanovičové leží a kde ptáčky ve větvích na jejich počest už dvě sta let pořádají smuteční hostiny a říkají kadiš.“ » Šumění, s. 96

⁴⁶ « „Vím, Griške, že jsem tě omrzel až po mžitky před očima.. a Doru jsem také omrzel, i sebe... Ale vydrž ještě chvíličku, ještě trošičku.. Vždyť to šumění už je slyšet... “

Zvuk pily byl však mnohem patrnější, než šumění. Zdraví otce se zhoršovalo a rozuzlení se dalo očekávat každým dnem.» Šumění, s. 96

Zde se již dozvídáme, že šumění předpovídá smrt a je jejím průvodcem, což nám dosvědčí i úplný závěr románu, román totiž končí slovy:

«Отец скончался, как праведник, в сентябре накануне Рош Хаишана.

За окном шелестела липа.

В пустой, пропахшей тленом квартире над скрипучим, продавленным диваном тихо шелестел отлетевший дух моего отца, и от этого шелеста рушились стены, воскресали мертвые и смыкались времена.»⁴⁷

Zde nám autor transcendentuje ve filozofickém smyslu tohoto slova, právě prostřednictvím šumění a Šlomo Kanovič se stává jedním z pokácených stromů, který však stále šumí, šumí skrze svého syna, aby nám mohl vyprávět svůj příběh.

3.1.2 Skleněná země

Název novely *Skleněná země* se v ní objevuje v pasáži citované výše v práci v kapitole věnované stručnému popisu děl. Jedná se rovněž o metaforu smrti, jak dokládáme dále, věci, které jsou na druhé straně ledu, skla se tak dostávají mimo náš dosah, do jiného světa, kterému nerozumíme. Toto je patrné např. i v pasáži:

„Gydytoja sutiko juos priimti ligoninėje. Kabinetas buvo pirmajame aukšte. Viena jo siena buvo visa stiklinė. Pro ją šaltøj dienos šviesoj juodi ir pilki daiktai baltame sniego fone - fontano keturkampis, gyvatvorė, medžiai - atrodė nepakenčiamai ryškūs.“⁴⁸

Za skleněnou stěnou je jiný svět, svět, který dokonce postrádá barvy, ačkoli v jasném světle dne tyto věci určitě mají i jiné barvy, než černou a šedou. Je to svět bez bolesti, přesněji již za bolesti.

Sklo se dále objevuje u popisu chirurgického stolku, který ženu provází při obou návštěvách doktora. Zde se zdá chirurgický stůl být právě poznávacím znamením tohoto doktora, doktora, se kterým má žena poměr.

⁴⁷ „Otec skončil, jako světec, v předvečer Roš ha-šana.

За окном шумела липа.

V prázdném, tlení prosáklém bytě, nad vrzajícím, promáčkнутým gaučem, tiše šuměl uletěvší duch mého otce, a tímto šuměním se bouraly zdi, mrtví vstávali z hrobů a uzavíraly se časy.“ Šumění, s. 97

⁴⁸ „Doktorka souhlasila, že je přijme v nemocnici. Ordinace byla v prvním patře. Jedna její stěna byla celá skleněná. Skrz ní ve studeném denním světle černé a šedé věci na bílém sněhovém pozadí – čtverec fontány, živý plot, stromy – vypadaly neúnosně jasně.“ *Stiklo šalis* s. 184, překlad s. 7 překladu.

A nakonec, uvozuje i ukončuje⁴⁹ novelu poukaz na okenní skla řinčící pokaždé, když projede vlak. Zde je rovněž metafora odděleného území, země, která je o povinnosti a utrpení, v níž to jediné, co drží ženu při životě, jsou děti, obzvláště téměř hmatatelné pouto s nemocným miminkem. Dům je prostorem, který jakoby nebyl určen pro žití v něm, vše nám ukazuje na to, že žena v něm nežije plnohodnotný život, do prostoru domu se promítá ženina beznaděj, je podobně černobílý, neúnosně jasný a nehodný popis, jako prostor za nemocničním sklem.

3.1.3 Shrnutí

Jak můžeme vidět, metafora z názvu nás v obou dílech provází celou krátkou prózou. Navíc, v obou případech se do jisté míry jedná o metaforu smrti, pomalého umírání až života za hranicí smrti. U Kanoviče je však patrný větší důraz na život, kdežto u Juknaitė na smrt, na nebytí.

3.2 Jazyk

3.2.1 Šumění pokácených stromů

Jazyk románu *Šumění pokácených stromů* je obrazný a bohatý («Скрупка смычком надвое рассекала небосвод, чтобы ее слышали и ангелы.»⁵⁰, «На дворе, как говорят, эта самая... ну как ее... оттепель... хрущевская слякоть...»⁵¹, obohacený

⁴⁹ „Artėdamas į miestelį, toli tamsoje suūkė traukinys, ir jam pralekiant vos juntamai subangavo grindys ir virpėdami ėmė svirpti langų stiklai.“ Stiklo šalis s. 174. („Když se přibližoval k městečku, daleko ve tmě zahoukal vlak, a jak prosvištěl, skoro se dalo pocítit, jak se zavlnila podlaha a zatřásla se a zařinčela okenní skla.“ překlad s. 2) a „Žiburiuodamas visais langais it šviečianti gyvatė pro miestelį lėkė keleivinis traukinys. Jam pralekiant suvirpėjo langai ir moteris prie virpančio stiklo priglaudė delnus.“ Stiklo šalis s. 204. („K městečku se blížil vlak. Jeho lomoz byl v nočním tichu slyšet zdaleka. Žena přišla k oknu a odtáhla záclonu. Zářící do dálky okny jako svítící had svištěl přes město rychlík. Jak projížděl, zatřásla se okenní skla a žena k nim přiložila dlaně.“ překlad s. 19).

⁵⁰ „Housle smyčcem rozsekávaly nebe vedví, aby je slyšeli i andělé.“ Šumění, s.30.

⁵¹ „Na dvoře je, jak říkájí, ta... jak se to... obleva... chruščovská břěčka...“ Šumění, s. 65.

o slang, slova s různým stupněm expresivního zabarvení⁵², profesionalizmy⁵³; slova přejatá z jidiš nebo specifická pro židovský rítus⁵⁴. Rovněž se odkazuje na židovské reálie, vnímání světa a židovský koloryt⁵⁵.

Při analýze jazykové stránky díla nás zaujal jeden fenomén, tedy užití litevského frazeologismu v překladu do ruštiny. Jedná se o větu «Под завывание декабрьской вьюги справляли свою свадьбу дьявол с ведьмой.»⁵⁶ Autor mluví o silné vichřici a plískanici.

⁵² Příkladem slangu i expresivního zabarvení může posloužit věta: «Гелду из Москвы вытурили а Насеру звезду героя нацепили» („Geldu z Moskvy vyrazili a Náserovi zase přicvakli hvězdu Hrdiny.“ - narážka na udělení v roce 1964 vyznamenání Hrdiny Sovětského svazu Gamálu Náserovi, egyptskému prezidentovi 1956-1970, pouze jako zdvořilostní gesto ze strany Chruščova, což přineslo nelibou reakci veřejnosti a proti němuž protestovalo ve svých dílech hned několik sovětských umělců.) *Šumění* s. 9.

⁵³ Дратва (tvrdá lněná nit impregnovaná voskem nebo lakem); сермяга (typ hrubého sukna); рядно (tlusté plátno z hrubého lna nebo konopí).

⁵⁴ «... в Девятое Ава, в день разрушения Храма.» („Na Tiš'a be-av, v den zničení Chrámu.“); талиты (talit); «– Вей цу мир, вей цу мир! Горе мне, горе!» („Vej cu mir, vej cu mir! Hoře mi!“); чолнт (šoulet); гефилте фиш (gefilte fiš); тейглек (teiglach); гој (gój); лапсердак (židovský kabát, součást ortodoxního oblečení); Рош Хашана (Roš ha-šana) *Šumění*, s. 5, 10, 13, 22, 96.

⁵⁵ «Ведь еврей без имени, как дом без крыши.» („Vždyť Žid beze jména je jako dům bez střechy.“) *Šumění*, s. 5.

«Какое это счастье быть таким, как все, – с первого дня рождения и до последнего вздоха. Не выделяться, не отличаться. Быть, как все...»

Я себе ясно, почти зримо представлял, как моя бабушка шепчет сухими, потрескавшимися губами под дремотный стук смазанных ее надеждами колес молитву. Она заклинала, умоляла, уговаривала Господа Бога не подводить ее – ведь Он уже, честно признаться, не раз и не два ее подвел! – соглашалась принять все мыслимые и немыслимые Его кары – онеметь, ослепнуть, оглохнуть, лишь бы Он смилостивился над бедным Шлейме.

Она пялилась на непроницаемый свод неба, как бы стараясь своим молитвенно-отчаянным взглядом выжечь в тверди дырку, которой не сегодня-завтра непременно закапает – кап, кап, кап – Божьей милостью. Один раз в жизни каждый смертный – даже самый большой грешник – заслуживает того, чтобы на него капнуло Его благодатью. Только бы не прозевать, только бы успеть вовремя подставить голову. Только бы успеть. Только бы успеть.

И Господь Бог сжалился над ней.»

(„Jaké to je štěstí, být takový, jako všichni, od prvního dne po narození až po poslední výdech. Nevýjímat se, ničím se nelišit od ostatních. Být jako všichni...»

V litevštině najdeme různé frazeologizmy o počasí související s vědmou⁵⁷, avšak mnohem průkaznější jsou frazeologismy u hesla čert: (kterýchžto frazeologizmů je velmi mnoho), najdeme 3 nejvíce průkazné frazeologismy:

1) *velnio/velnių veselia/veselija* (čertova/čertí svatba) – silná vánice, metelice, řádění, vyvádění;

2) *velniai/velnias kelia vestuves/veselį* (čerti/čert chystá svatbu) – o silné vánici, když fouká silný vítr;

3) *velniai šoka su raganomis* (čerti tančí s vědmami) – o silném větru⁵⁸

Domníváme se, že Grigorij Kanovič zcela přirozeně čerpá ze všech jazyků⁵⁹, jimiž disponuje, a že frazeologie těchto jazyků používá jako nevyčerpatelnou studnici imaginace, což nás čtenáře velmi těší.

3.2.2 Skleněná země

Jak jsme se již zmiňovali výše, jazyk, který používá autorka v novele, je dvojitý. Kontrastně se liší popisy dvou světů, jeden z nichž je pro postavu ženy milý, zde máme

Představoval jsem si jasně, téměř živě, jak má babička šeptá suchými, popraskanými rty za doprovodu uspávajícího klapotu kol, promazaných jejími nedějemi, modlitbu. Zapřísahala, úpěnlivě prosila, přemlouvala Pána Boha, aby ji neklamal – vždyť, po pravdě řečeno, ji už zklamal ne jednou, ani ne dvakrát! - souhlasila s tím, že přijme všechny myslitelné i nemyslitelné tresty na sebe – že oněmi, oslepne, ohluchne, jen aby se On slitoval nad chudákem Šlejme.

Zírala do neproniknutelné nebeské klenby, jako by se snažila svým modlitebně-zoufalým pohledem vypálit v nebeské báni dirku, ze které zítra, nebo možná už dnes, začne kapat – kap, kap, kap – Boží milost. Vždyť jednou za život každý smrtelník – dokonce i ten největší hříšník – si zaslouží, aby na něj ukápla Jeho hojnost. Jenom se to nesmí propásnout, jenom aby stihla včas nastavit hlavu. Jenom aby to stihla. Jenom aby to stihla.

A pán Bůh se nad ní slitoval.“) Šumění, s. 14

⁵⁶ „Za zvuků vyty prosincové vichřice slavili svatbu ďábel s vědmou.“ Šumění, s. 14

⁵⁷ Raganos kaulai, raganos taukai (vědmí kosti, vědmin tuk) – zářící sníh; raganų kermošius (vědmí pučení) – používá se pro označení špatného počasí, vichřice; raganos taurė (vědmína číše) – vír větru, vichr; raganos daro alų (vědmý vaří pivo) – stoupá opar, je mlha.

⁵⁸ LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS. *Frazeologijos žodynas (Litevský frazeologický slovník)*, Vilnius 2001, pojmy „velnius“, „ragana“.

⁵⁹ K tomu Guillén s. 281 „Bilingvní autor může komunikovat s druhým jazykem prostřednictvím prvního, může to patřit dokonce k jeho národní identitě.“

použití barvitých adjektiv, jako např.: „*Tą dieną dingo šuo, gauruotas, margas, priklydęs valkata. Savaitę nakvojęs karklų krūme, kur vyresnysis berniukas buvo įrengęs jam guolį, vieną pavakarę jis negrįžo. Užmigdžiusi mažąjį moteris apėjo namus paskui išvaikščiojo raustančiomis gudobelėmis apaugusią laukymę. Virš tvenkinio, prižėlusio vandens žolių, kilo vėsus, smelkiantis rūkas.*“⁶⁰ a druhý naopak bezbarvý, kdy se o vnitřku domu kromě toho, že obsahuje ložnici, dětský pokoj ve druhém patře, schody, kuchyni, komoru a koupenu nedozvídáme nic. Kromě postele, pohovky a stolu není zmíněn žádný nábytek, nevíme žádný detail zevnitř domu. Kdykoliv se s ženou ocitáme v domě, díváme se z okna, nechceme být ani pohledem přítomní v domě.

Miminko a doktor jsou pro ženu důležití, proto se o jejich vzhledu dozvídáme více, na druhou stranu víme mnohem více o vzhledu psa, než chlapce. U miminka máme neustále zdůrazňované, jak malé a hubené (kvůli nemoci) bylo, často ho bere žena do dlaní, tedy ne do náruče, což považujeme právě za zdůraznění malého vzrůstu miminka prostřednictvím jazyka.

3.2.3 Shrnutí

Po jazykové stránce se tedy autoři velmi různí, řekli bychom, kardinálně. Kanovič, jak jsme psali výše, slova rozdává, hýří jimi. Na druhou stranu, díky obecné lakoničnosti stylu u Juknaitė tím více vynikne kontrast u popisů přírodu a prostoru venku, prostoru volného, svobodného, tedy ne úzkosti nemocnice či přeplněnosti města.⁶¹

3.3 Styl

Grigorij Kanovič má velkou slovní zásobu, používá nečekaná přirovnání (např. již citované o Židovi, který má plno otázek a je sám věčnou otázkou), používá nadsázky

⁶⁰ *Stiklo šalis*, s 173 („*Ten den zmizel pes, chudelatý, pestrý, toulavý oříšek. Už týden přespával pod vrbovým keřem, kde mu starší klučík připravil pelech, a jednoho pozdního podvečera se nevrátil. Když uspala malého, žena obešla dům, potom obešla loučku, kolem dokola porostlou rudnoucím hlohem. Nad rybníkem, obrostlým vodní trávou, se vznášela chladná, lepkavá mlha.*“ překlad s. 1).

⁶¹ Kromě popisů přírody se jedná ještě o vlak, u kterého se navíc objevuje jedna z mála metafor, a sice v úryvku, citovaném výše: „*Žiburiuodamas visais langais it šviečianti gyvatė pro miestelį lėkė keleivinis traukinys.*“ *Stiklo šalis* s. 204 („*Zářící do dálky okny jako svítící had svištěl přes město rychlík.*“ překlad s. 19).

a často personifikuje, jak neživé věci, tak „věčné“ bytosti jako je smrt. Tímto stylem nás uvádí do svébytného světa díla a pomáhá čtenáři ponořit se do hloubky myšlenek díla, vytváří svoji vlastní mytologii⁶², což je vlastní magickému realismu. V této souvislosti můžeme Kanoviče přirovnat ke kolumbijskému spisovateli Gabrielu García Márquezovi, jehož nejznámější román *Sto roků samoty* je považován za stěžejní dílo tohoto stylu. Právě v metafyzické transcendenci obou autorů zde můžeme spatřovat styčné plochy.

U Juknaitė je styl neobvyklejší, na jednu stranu nás její sporadický a lakonický styl vyzývá k hledání smyslu za slovy, ale na stranu druhou barvitě popisuje přírodu a kontrast mezi nimi a zbytkem reality díla nás přivádí k myšlence, že důležitá je příroda a měli bychom se zaměřit na interpretaci jejích obrazů. Pokusili jsme se v práci při interpretaci vydat oběma směry.

V dílech Juknaitė, jmenovitě v novele *Skleněná země* kritici často nachází prvky shodné s prvky v japonské próze.⁶³ Avšak domníváme se, že se může jednat o pouhou vnější podobnost, utvářenou pouze na tom základě, že je něco neobvyklé, divné, nám nesrozumitelné (podobně jako japonská próza).

3.3.1 Shrnutí

Kanovič tvoří v klasickém stylu: bohatý jazyk, metafory a přirovnání, využívá všech jazykových prostředků. Novela Juknaitė je v tomto směru chudší: jazyk je co nejminimalističtější, co nejjednodušší. Čtenář se, na rozdíl právě od Kanoviče, nemůže jen tak kochat, vychutnávat; pokud čtenář znova čte ten který úryvek, není to, aby si ho znovu vychutnal, nýbrž, aby se pokusil dostat za text, pod text, mezi řádky, aby pronikl do smyslu, význam textu zůstává tajemstvím s mnoha možnostmi interpretace. U Kanoviče se také musíme pátrat po smyslu, ale způsob pátrání je rozdílný: po vychutnání si jazykové lahůdky přemýšlíme nad vyšším smyslem textu, nalézáme ho, vzhledem k autorovým kořenům v židovské kultuře a zároveň ovlivněností mentálním ovzduším ruštiny, chápeme

⁶² Dala by se nazvat Kanovičovou židovskou mytologií, jelikož pracuje se světem Židů a jejich specifickým vnímáním světa (např. Žid se hodně ptá, na všechno se ptá). *Šumění*, s. 9

⁶³ Jmenovitě např.: MUSTEIKYTĖ, Dalia. *Trapi, gležna, bet svari (Křehka, citlivá, ale pádná)*: deník Diena (Den) z 12. února 1996, s. 5; APUTIENĖ, Virginija. *Pro ledo akį (Přes průduch v ledu)*: časopis Tarp knygų (Mezi knihami) ročník 1996, č. 4, s. 21 (vše cit. 30. 7. 2013).

smysl (dle našeho soudu je hlavním smyslem veškeré Kanovičovy tvorby, aby hromadné oběti jak fašismu, tak komunismu, nezůstaly zapomenuty, aby dále žily v paměti lidí). Autor nám takto vychází vstříc, vítá nás a provází svojí tvorbou, stojí při nás, nenechá nás bloudit literárními lesy a královstvím ze skla, jako Juknaitė.

3.4 Opakující se motivy

Zabýváme-li se otázkou Kanovičovy obluby u čtenářů, nesmíme zapomenout zmínit se i o jeho úvahách esejistického rázu vložených do příběhu: rozvíjí zde základní židovské otázky a snaží se nalézt odpovědi. Odpovědi nejsou pouze v textu, ale i za textem, odpověď na nesmyslné vraždění 20. století hledá v levinasovském bytí pomocí bližnímu⁶⁴. Tato myšlenka se dá nalézt i u Juknaitė, je schovaná za slovy, mezi řádky: pokud náš život má nějaký smysl, tak v pomoci bližnímu, v dětech, v lásce. Dá se říci, že oba autoři nalézají smysl v rodině, jejím udržení, vnímají rodinu jako hodnotu. Archaičtější Kanovičovo chápání vztahů je u Juknaitė nahrazeno jejich modernějším pojetím pouze zčásti, toto pojetí však z našeho pohledu nefunguje právě proto, že nestaví na židovsko-křesťanské tradici, popřípadě se snaží stavět mimo ní a musí se k ní vracet⁶⁵.

Zároveň však Kanovič chce poukázat na zbytečnost rozdělování světa na Židy a Nežidy, na to, že všichni jsme především Lidé a tedy volá k naší lidskosti, k tomu, abychom byli v první řadě lidmi.⁶⁶

⁶⁴ Jedná se o „neublížení Jinému“ a „bytí k pomoci“ podle Lévinase „...*jen ve Druhém mě smrt naléhavě povolává k mé poslední podstatě, k mé odpovědnosti.*“ LÉVINAS, Emanuel, *Totalita a nekonečno*, Praha 1997, s. 208, srv. rovněž „*závazek k dobrotě a hlad po dobru vedou v dění odpovědnosti jako té poslední události bytí, přes hranice všeho, co lze v nějakém cíli mít.*“ CASPER, Bernhard, *Míra lidství. Rosenzweig a Lévinas*, Praha 1998, s. 65. Odpověď Lévinase na nesmyslné vraždění ve 20. století je i odpovědí Gándhího; z našeho pohledu jediná možná konstruktivní odpověď. Jsme toho ještě schopní (je toho lidstvo ještě schopno)? Juknaitina hrdinka je na půli cesty, ještě tam nedošla, nedokáže si konstruktivně počít s nespravedlností, odpovídat na chlad a týrání láskou...

⁶⁵ V tomto případě souhlasíme s Lévinasovým přesvědčením o nutnosti dodržování Bible) u Lévinase však Starého zákona a Talmudu): „*přikazy brzdicí ‚rozpoutaný‘ život jsou nutné k velikosti a slávě spravedlnosti.*“ LÉVINAS, Emanuel, *Etika a nekonečno*, Praha 1994, s. 54.

⁶⁶ Například srov. *Šumění* na s. 22: „*Иголка, Шлейме, не разбирает, где еврей, а где гої, еї все равно.*“ („*Jehla, Šlejme, nerozlišuje Žida a góje (zde ve významu Nežida, J. A.), jí je to jedno.*“)

Dle vlastního svědectví Kanovič píše proto (tedy jeho hlavní motivací ke psaní je), aby nebyli zapomenuti jejich sousedé před válkou, aby všichni zůstali v paměti.⁶⁷ Jeho dílo je tedy určitým připomenutím všech, kdo trpěl či zahynul kvůli nespravedlnosti a zbytečnému zabíjení tak daleko, jak paměť Grigorije Kanoviče a jeho příbuzných sahá.⁶⁸

Lea, sestra Šlomo, „pohaněčka much“ - vracející se motiv, přičemž jedno z ďáblových jmen je Belzebub, tedy Pán much a jednou z egyptských rán, postihnuvších Egypt pro oslýchání Boha, byly mouchy, hejna much. Moucha sama o sobě se objevuje ve dvou protikladných konotacích v blízkém sousedství: je to moucha jako víla u kolébky (na s. 4) a smrt jako otravná moucha, kterou „pohaněčka much“ Lea už nedokáže odehnat (na s. 5). V této metafoře autor proti sobě staví posvátné a banální, aby, v zásadě, zdiskreditoval smrt a strhl jí svatozář. Poetizuje každodenní detail a depoetizuje smrt tímtéž obrazem, objektem.

Dalším leitmotivem u Kanoviče je, že když člověk nic nemá, bude vděčný i za to málo, co má. To proto bylo po válce v komunálních bytech veselo a lidé se v nich necítili stísněně, spíše jako jedna velká rodina, jejíž členové se jeden o druhého starají.⁶⁹

V obyčejných věcech vidí Kanovič pohádkové (viz víla v mouše), neživé věci mu mluví, zpívají, vypráví příběhy. Operuje nejen bohatými metaforami, ale i proměnami, věci se nám proměňují před očima („ruce potápěla jako kýbl do studny“⁷⁰, otec se chystá odejít do armády mrtvých a hřbitov jsou kasárna⁷¹). Tímto obrazným jazykem se dostává do rozporu s tím, co malého Šlejme, Šalamouna, jeho otce, dle svědectví románů Kanoviče, učili (zejména dědeček Kanoviče, David Kanovič). Učili ho totiž vidět pouze to, co vidí

⁶⁷ JONYNAS, Vytautas. *Atminimas barbarių aukoms (Vzpomenutí na oběti barbarství)*: časopis Literatūra ir menas (Literatura a umění) z 18. prosince 1999, s. 4, 11 (cit. 30. 7. 2013).

⁶⁸ GERBUTAVIČIUS, Ramūnas. *Sapnų pardavėjo atminimo akmuo tėvui ir Vilniaus žydams (Památný kámen otci a vilenským Židům)*: deník Lietuvos rytas (Litevské ráno) z 4. dubna 2000 s víkendovou přílohou "Mūzų malūnas" (Mlýn múz), s. 5 (cit. 30. 7. 2013).

⁶⁹ Kanovič nám toto ukazuje v *Šumění* na s. 68-9, zmiňuje se o tom i v dalších dílech.

⁷⁰ *Šumění* s. 5.

⁷¹ Tamtéž s. 7 (Srov. «Все равно от призыва в эту армию – армию мертвых – никому не отвертеться, – тихо возражал он. – Я давно уже получил повестку, пора явиться в казарму.»)

všichni, co je viditelné, což se mu nelíbilo a čemuž se dle našeho názoru snažil vzepřít Šlomo v románu a Grigorij jazykem románu. I David i Šalomoun Kanovičové šetří slovy⁷², naopak Grigorij slova rád rozdává.

U Juknaitė v novele jde téměř o pohled ze strany, shora.. Možná to je odpoutání se od reality všedního života, která je příliš bolavá a z toho pramenící rozhodnutí popisovat ji z dálky, aby si žena už neublížila více, aby si naopak ulevila⁷³. Žena je v depresi, možná bere antidepresiva, není schopná emocí, má rozmazané představy, není schopná identifikovat osoby – alespoň takový může být dojem, který se v nás způsob vyprávění snaží vzbudit. Chymérické, odosobněné vnímání. Žena je pod dlouhodobým tlakem, jak se říká, vyplakala už všechny slzy. To že není schopná emocí se projevuje i na tom, že je není schopná identifikovat u jiných lidí, a tak pouze její emoce můžeme občas zaznamenat. Když její dítě křičí, je to pouze ve smyslu zvukovém, ne emočním. Ovšem mimimko vnímá nejvřeleji a k jeho projevům se upíná mnohdy veškerá její pozornost.

Jedním z opakujících se motivů, jak vysvětlujeme dále v kapitole o dobových a kulturních reáliích je motiv utonutí, utopení. Domníváme se, že zde může rovněž jít o intertext⁷⁴, domníváme se, že dle vůle textu oběť musí být, pes se tedy stává obětí, obětním beránkem⁷⁵.

Chlapec ženu však láká opačným směrem, vrací ji do reality, nedovolí zautomatizovat činy, vrací ji k otázkám existence, zachrání ji (nezabije se, nenajde klíč, díky feně nebo synovi). Je otázka, zda opravdu někdo umřít musel... Podle Bible jsme kvůli hříchu všichni hodni smrti. Žena v novele Juknaitė se ve vztahové oblasti na Bibli

⁷² Zmínky v románu o tom jsou např. na s. 8, 9, 79, 92.

⁷³ Zde se dají předpokládat i autobiografické motivy, neboť autorka má rovněž dva syny, jeden z nichž v útlém věku onemocněl (srov. JUKNAITĚ, Vanda. *My Voice Betrays Me*, New York 2007; přeložila a sestavila Laima Sruoginis, v interview Vandy Juknaitė s Laimou Sruoginis s. xxii-xxiv).

⁷⁴ Klasička litevské literatury 19. století Lazdynų Pelėda má povídku *Motulė paviliojo (Matička prilákala)*, ve které utopená matka přiláká děti a ty se utopí také, rovněž Hans Christian Andersen má pohádku *Bludička* s podobnou tematikou.

⁷⁵ Či spíše kozlem k oběti za hřích, jenž se vyháněl do pouště (Leviticus 9;3, překlad Bible 21, cit. Z webu <http://onlineb21.bible21.cz> 30. 7. 2013).

neorientuje, ačkoliv, můžeme bez obav tvrdit, že pokud by se biblická přikázání a nařízení dodržovala, vztah muže a ženy z novely by se nám líbil, líbil by se čtenáři a odpovídal by čtenářovým představám o dobrém, správném vztahu. Můžeme zde však najít styčnou plochu s Kanovičem právě v nařízení ještě z Tóry, tedy v odkazu na židovskou tradici.

3.4.1 Shrnutí

V této kapitole tedy musíme konstatovat, že kromě shodných motivů, objevených v jiných kapitolách (např. velmi nosná shoda při zkoumání symboliky názvů), jsme spíše přišli na rozdílné opakující se motivy. Zároveň jsme však ke konci kapitoly našli styčnou plochu v možném odkazu na židovsko-křesťanskou tradici.

3.5 Vnímání prostoru, jazykové kódy

Literární vědec Claudio Guillén ve svém díle *Mezi jednotou a růzností. Úvod do srovnávací literární vědy*⁷⁶ pak poukazuje na „rozdvojení, vykořeněnost, úzkost věčného exulanta“ u bilingvního autora, my si však u Kanoviče můžeme všimnout spíše rysu opačného: zdá se, že si ze svých jazykových světů udělal jeden vyvážený a harmonický⁷⁷, ve kterém si šťastně a spokojeně žije.

Problémy s rozdvojeností a vykořeněností, téměř hraničící s úzkostí věčného exulanta, má naopak Juknaitė, ale zde může jít o autorčin život v rozdvojeném světě, o dvojitě jazykové kódování, a sice osobního a profesního života, kde bychom mohli hledat příčinu tohoto nesouladu. Juknaitė jako autor a vysokoškolský profesor je známá a uznávaná. Juknaitė jako člověk, tedy ve svém osobním životě, jak podle svědectví lidí, kteří ji osobně znají, tak podle událostí obecně považovaných za složité životní situace, je nešťastná a nespokojená⁷⁸. Tyto dva myšlenkové kódy a tudíž jazykové kódy, se mohly podepsat na jejím rozdvojeném vnímání světa, a to zase ovlivnilo její způsob psaní, jeho rozporuplnost a kontrastnost. Kanovič svou biligvitu nepocítuje jako handicap ani nebojuje

⁷⁶ GUILLÉN, Claudio. *Mezi jednotou a růzností. Úvod do srovnávací literární vědy*, Praha 2008, s. 282.

⁷⁷ Kanovič je autor dokonce trilingvní, jelikož stejně dobře vládne jidiš, litevštinou a ruštinou, jak říká v rozhovoru s Janem Kašparem přístupném online na novinkách.cz (<http://www.novinky.cz/kultura/2899-grigorij-kanovic-mrtvym-pamet-zivym-lasku.html> cit. 30. 7. 2013).

⁷⁸ Juknaitė je rozvedená, jeden její syn je invalida, své děti musela vychovávat sama.

s různými jazykovými světy, naopak se snaží harmonizovat vztah mezi Litevci a Židy, díky svým jazykovým dispozicím jakoby měl více možností mezi jazyky, ty sladuje, nebojuje proti nim.

Juknaitė, ačkoliv není vícejazyčná spisovatelka (dá se předpokládat bilingvnost rusko-litevská, popřípadě znalost polštiny, ale vzhledem k možnému vztahu Litevky k těmto jazykům nepředpokládáme, že by pracovala i s tímto jazykem jako s rodným, vedla s ním dialog, ačkoliv, myšlenka by to byla jistě plodná), má problém s mezí jazyka, s tím, že se v něm nedá vyjádřit vše. To Kanovič, podobně jako autoři v období baroka (například Milton), pracuje s jazykem jako s nástrojem, souborem konvencí a prostředků⁷⁹, médiem, skrze které se dá předat vše, cokoli si myslíme; na hranice jazyka nenaráží, alespoň ne tak zjevně.

Jeden ze zakladatelů stylistiky, španělsko argentinský filolog Amado Alonso, v roce 1940 prohlásil, že se naše epocha „*usilovně snaží o dezintegraci*“⁸⁰. Dle našeho mínění v současné době snaha o dezintegraci probíhá paralelně se snahou o integraci, můžeme to vidět na zájmu jednotlivých zemí na propagaci svého jazyka a své kultury na straně jedné⁸¹ a na snaze o integraci do větších státních celků a uskupení (EU, NATO, SNS) na straně druhé. V obou srovnávaných dílech můžeme spatřovat prvky dezintegrační, v podobě poukazů na zřejmou nefunkčnost Sovětského svazu a důrazu na národní příslušnost (což je pouze přirozené, vezmeme-li v úvahu, že díla byla psána v době rozpadu SSSR), u Kanoviče však vidíme zároveň i opačné snahy, snahu argumentovat ve prospěch toho, že jsme všichni koneckonců lidé a jako takoví bychom měli vnímat druhého především jako člověka a ke každému člověku se chovat humánně.

⁷⁹ Definice jazyka Guillénova, s. 283

⁸⁰ Amado Alonso, 1940, s. 2, Buenos Aires, Poesía y estilo de Pablo Neruda, cit. podle Guilléna (*Mezi jednotou a růzností. Úvod do srovnávací literární vědy*) s. 29.

⁸¹ K tomu tamtéž na s. 49: „Čtenář, kritik, zvědavý člověk, zastánce míru a porozumění mezi národy čerpají a budou stále čepat z toho, co vytváří různost zemí.“

3.5.1 Mentální mapa u Juknaitė

Mentální mapa je duševní obraz prostoru, který si jedinec vytváří o prostředí, ve kterém žije⁸². Z této pozice se dá o díle Juknaitė říci, že ženin prostor u ní absorbuje ženino chápání prostoru – doma ženě není dobře, proto je vnitřek domu popsán čistě schématicky. U představy domu nejsou žádné metafory, ani nadšené popisy barev či tvarů. Příroda je místo, kde hrdinka hledá klid, harmonii. Tam jsou barvy a nadšené popisy tvarů.

Vlak je zde symbolem svobody, unáší lidi napříč krajinou, žena by jim chtěla být uchváčena a unesena. Ale ani ve světě přírody nic není tak jednoduché – proto se ptáci musí střídat v tom, kdo letí jako první a proráží vzduch pro zbytek formace, proto ani žena nemůže nakonec opustit svůj post a nechat se unést vlakem, musí v přírodě nalézt sílu na vzepření se beznaději a nejen jednoduše přežít, ale začít žít.

3.5.2 Shrnutí

Juknaitė je sovětská Litevka, Kanovič Litvák. Patří do rozdílných historických a společenských prostředí, avšak můžeme říci, že vzhledem k jazykové situaci Sovětském svazu se ani jeden z nich nevymyká ze skupiny představitelů svého národa, tedy příčinu pro „rozdvojení a vykořeněnost, úzkost věčného exulanta“, nemá ani jeden z nich, ne kvůli různojazykovému rozpolcenému vnímání světa.

Společným pro obě díla však může být způsob pohledu, pohled ze strany a shora, z odstupů, se totiž dá vysledovat u obou autorů.

3.6 **Dobové a kulturní reálie**

3.6.1 Role muže a ženy

Většinou se má za to (podle obecně vžitě ve společnosti patriarchální představy), že pro ženu je přirozenější starost o malý svět, muži se zabývají tím velkým. Chování postav v obou rozebíraných prózách odpovídá tomuto rozvržení; a tak muž ve Skleněné zemi

⁸² SVATOŇ, Vladimír, ed. a HOUSKOVÁ, Anna, ed. *Kultura a místo: studie z komparatistiky III*. Pardubice 2001, s. 100.

odejde bránit Vilnius, který „svolává lidi“⁸³, zatímco žena se stará o děti a domácnost, čímž je zachována rovnováha starého světa, rovněž vžitá představa o něm.

Úlohy žen a mužů v próze Kanoviče jsou mnohem harmoničtější, vyváženější: máma je přirozená herečka a ačkoliv nehraje na scéně a život zasvětil budování malého světa, od syna i muže, obou svých nejdůležitějších mužů, dostává úctu a tklivou lásku. Otec bojuje ve druhé světové válce, brání zemi, ale právě proto, aby bránil svůj malý svět, který také úspěšně ubránil, čímž zachránil před záhubou i ten velký. Vztahy jsou skutečné, přirozené, nejsou svojí náhražkou. Postavy jsou v důsledku toho mnohem uvěřitelnějšími, živými lidmi, ne pouze svými odlesky.

Zatímco Juknaitiny postavy ve srovnání s Kanovičovými jsou ploché. Do života a rozhodnutí hlavní hrdinky se snažíme co nejvíce vcítit, a protože za jejím počínáním hledáme hlubší smysl, nepřijde nám plochá. Nicméně, z našeho pohledu v Juknaitině díle vyniká svojí neplochosťou a uvěřitelností spíše postava staršího chlapce. Navzdory tomu, jak málo se dostane ke slovu, jemu nejvíce rozumíme a jemu nejvíce věříme, je nejautentičtější. Nicméně, můžeme prohlásit, že v obou dílech je tato patriarchální představa o rozdělení rolí jasně patrná, což leccos vypovídá i o litevské kultuře.

Pokud bychom aplikovali tuto patriarchální představu o světech i na autory, můžeme si všimnout toho, že jako muž nemůže Kanovič žít pouze malým světem, důsledkem toho může být fakt, že se v próze mnohem více odkazuje na historické události a zmiňuje politický a historický kontext. Narozdíl od něj se Juknaitě zaměří pouze na popis života rodiny, každodenní život ženy, téměř aniž by historické události zmiňovala, jedná se tedy o aplikaci stejné představy o rozdělení rolí, se kterou pracuje.

Novela Juknaitě je zároveň o mateřství. Vlastně *Skleněná země* Vandy Juknaitě otevírá poprvé v litevské společnosti téma poporodní deprese, novela se stala impulzem k veřejnému dialogu na toto téma.⁸⁴ S porodem pak souvisí i náš další postřeh: teprve po porodu štěnat se ze psa, stále označovaného za psa i při dvojité zmínce o jeho březosti, stane fena. Tento prvek může mít z našeho pohledu dvojí opodstatnění: předně, jedná se

⁸³ *Stiklo šalis* s. 191, v překladu s. 12.

⁸⁴ JUKNAITĚ, Vanda. *My Voice Betrays Me*, New York 2007; přeložila a sestavila Laima Srugoinis, v předmluvě Laimy Srugoinis s. xiii.

o odosobnění, žena mateřství nechce feně přiznat, protože se obává, že by se pak nedokázala zbavit štěňat. Tedy, až teprve mají stejnou zkušenost, má žena právo mít ženský přídomek, stává se rovnou ženě.

Chtěli bychom se zde zmínit i o, z našeho pohledu polarizovaném, pojetí lásky v obou dílech. Ve *Skleněné zemi* Juknaitė je patrná láska, která bere, soustředění na sebe, na své prožívání a hladová touha po lásce. Na druhou stranu v románu Kanoviče je obraz lásky, která dává, otevření se světu, touha lásku rozdávat. Obvykle se má za to, že ženy jsou ty, které lásku dávají a muži ti, kterým dávat činí problém. Zde bychom tedy mohli vidět obrácené role muže a ženy, emancipovanou ženu, jednající „jako muž“ a muže, který „dokáže milovat tak, jak se to předpokládá u ženy“. Zároveň bychom mohli zde vidět pouze moudrost stáří a hladovost mládí, nebýt toho, že ačkoliv věkový rozdíl mezi autory je značný, těžko bychom mohli čtyřicetiletou Juknaitė nazvat nevyzrálou. Dalším pohledem, který se nabízí je přiřazení Kanoviče k východní tradici a Juknaitė k západní, popř. židovsko-křesťanský pohled na svět versus moderní ateistický pohled (a následné ukázání selhání druhého). Jedná se o prvek dosti nejednoznačný, rozhodnutí o jeho významu proto necháváme na čtenáři práce.

3.6.2 Odkazy na dějiny

U Grigorije Kanoviče najdeme velmi mnoho přímých odkazů na dějiny.⁸⁵ Pro jejich četnost jsme se rozhodli, že rozebereme pouze přímé odkazy na dějiny v novele Vandy Juknaitė a srovnáme je se stejnými odkazy u Kanoviče, najdeme-li takové.

Přímé odkazy na dějiny u Vandy Juknaitė najdeme dva, jedná se o výše již zmiňované, že Vilnius „svolává lidi“⁸⁶ a muž tedy musí jít bránit zemi, na stejné straně výše je, že po dálnici jely tanky. Tyto dva odkazy na historické události nás mohou navést

⁸⁵ Pro srovnání, na prvních 20 stranách by se jednalo o více než dvě strany odkazů, s překladem by tedy pouze tyto zabíraly 5 stran práce, zvažíme-li rozsah románu, jednalo by se o 20 stran pouhých citací. A to do tohoto rozsahu nepočítáme odkazy na kulturní realie litevských Židů, což by vydalo s překlady zajisté na dalších 20 stran práce.

⁸⁶ *Stiklo šalis* s. 191, v překladu s. 12.

na přesnou dobu, kdy se tak stalo. Jedná se o první polovinu ledna 1991⁸⁷. V té době umíral Kanovičův otec a sám Grigorij spíše řešil nemoc vnuka. Navíc, Kanovič byl předsedou Židovské obce Litvy, tedy byl vysílán do Moskvy do nově zřízeného v roce 1989 (dodatkem k ústavě SSSR) Výboru lidových zástupců jako volený představitel Litvy. Peripetie své volby a negativní reakci umírajícího otce na ní popisuje v *Šumění pokácených stromů* docela obsáhle. Zdá se, že pro postavy Juknaitiny povídky byly události roku 1991 nečekaným vytržením z každodenní rutiny a krizovou situací, kdy bylo třeba zemi bránit, zatímco Grigorij Kanovič, Litvu mezi lety 1989 až 1993 zastupující v orgánu SSSR, se několik těchto let snažil řešit situaci mírovou cestou, jak v současné době často říkají v Rusku, prostřednictvím evoluce, ne revoluce; v době událostí v lednu roku mohl navíc jednoduše nebýt v Litvě.

Pouze ke konci novely⁸⁸ se objeví slovo kopějka – jediná narážka na SSSR, ale poněvadž zde se jedná o pouhé kontextové označení drobných peněz, usuzujeme, že se nejedná se o narážku na Rusy, okupaci, pouze o odkaz na současné realie⁸⁹. Může však jít naopak o zvýraznění neúnosné historické situace právě zamlčováním. Avšak samotná realie chudoby je příznačnou realii těch dnů, plných nejistoty a nedostatku. U Kanoviče však je chudoba patrná spíše v průběhu první poloviny dvacátého století, po válce již zřejmě jeho rodina spadala do střední třídy, to se nezměnilo, dle svědectví románu, ani v období perestrojky.

Poněvadž stav, o kterém se dozvídáme z novely, připomíná válečný, obraz utopených štěnat nás může navést k následující myšlence: ve válce se musíme vzdát slabších, žena bojuje o lidské životy, štěnata tedy musí obětovat. Vzniká otázka, zda totéž nemá udělat s miminkem, ale zde samozřejmě narážíme na nepřijatelnost takového činu.

⁸⁷ ŠVEC, Luboš – MACURA, Vladimír – ŠTOLL, Pavel. *Dějiny pobaltských zemí*. Praha 1996, s. 265.

⁸⁸ *Stiklo šalis*, s. 199.

⁸⁹ Proto jsme se také v překladu rozhodli pro použití pro češtinu vhodnějšího výrazu „*Všichni musí šetřit každý halíř.*“ s. 17 překladu.

Narážíme však rovněž i na rozdílnost mentalit. Současné české (a středoevropské) mentalitě odpovídá přirovnávat štěňata k lidem, rozmáhá se všemožný boj za práva zvířat, a to i u starší generace. Souvisí to ovšem i s velkou oblibou psů, což se projevuje mnohdy větší pozorností a starostí o ně, než je pozornost a starost věnovaná lidem.⁹⁰

Současné litevské mentalitě na druhou stranu, obzvláště u starší generace, odpovídá spíše pohled opačný, při kterém se lidskost a její zásady aplikuje pouze na lidi.⁹¹ V případě aplikování tohoto pohledu bychom rovněž museli konstatovat, že rozhodnutí ohledně života psů a rozhodnutí o životě člověka srovnávat nemůžeme.

Chlapec po shlédnutí skleněné země schované pod ledem, začíná klást otázky na smrt.⁹² Je možné, že ho napadlo, jak by se do té země asi mohl dostat a zda to není místo,

⁹⁰ Máme na mysli například lidi bez domova; viz také například i pozitivní vnímání bezdomovců se psem.

⁹¹ Zdá se nám, že tento postoj můžeme označit za „sovětskou výchovu“, zároveň nesmíme opomenout, že tato představa má své kořeny v Bibli, kde Bůh dává zvířata lidem, aby nad nimi panovali (Genesis 1; 26: „*Učiňme člověka k našemu obrazu, podle naší podoby! Ať panují nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nad dobyt看em, nade vši zemí i nad veškerou havětí lezoucí po zemi.*“), zároveň v Novém zákoně (Skutky apoštolů 13; 10) Petrovi říká: „*Vstaň, Petře, zabíjej a jez!*“ (Překlad Bible 21, cit. z webu <http://onlineb21.bible21.cz> 30. 7. 2013).

⁹² Příčinnou souvislost vidíme v tom, že maličký je nemocný, ale chlapec se ptá, co se stane, když člověk utone. *Stiklo šalis*, s. 195, překlad s. 13.

kam se dostane, když se utopí. Snad si představil, že v tom ledovém světě také někdo bydlí – například utonuvší...

Později přijdou utopená štěňata – která se do skleněné země dostanou... Chlapec zde navíc předjímá události, vycítí to, co nemohl vidět⁹³, potom vycítil, jak přesně žena štěňata utopila, ačkoliv se mu snažila namluvit něco jiného.⁹⁴

V souvislosti se smrtí v novele Vandy Juknaitė nás zaujal ještě jeden detail: v dialogu o tom, co se stane po smrti, žena chlapci říká, že z hrobu vyroste tráva nebo stromek, zde vidíme styčnou plochu s Kanovičovou metaforou mrtvého člověka jako pokáceného stromu. Zároveň u Juknaitė najdeme ještě větu: „*Ir viena kita šaka, neatlaikiusi sniego svorio, nuplyšdavo, atidengdamos baltą kaip žmogaus kūnas medžio kamieną.*“⁹⁵, která rovněž asociuje strom s člověkem. Další styčná plocha autorů je myšlenka, že stromy jsou jako lidé, o nic lepší ani horší, dokonce to mohou být další inkarnace lidí.

⁹³ Předvídá smrt štěňat.

⁹⁴ Srov. *Stiklo šalis*, s. 198 - 199, překlad s. 15 – 16.

⁹⁵ „A když některá větve nevydržela váhu sněhu a utrhla se, odhalila tím kmen stromu, bílý jako lidské tělo.“ *Stiklo šalis*, s. 180, překlad s. 5.

4 Poznámky k překladu

V procesu překladu jsme se přesvědčili, že „jazyk každého básnického díla obsahuje bezpočet historických aluzí a společenských souvislostí“⁹⁶, rovněž však, že „Každý jazyk má dostatek prostředků k tomu, aby nahradil jakékoliv chybějící slovo.“⁹⁷

Juknaitė chce, abychom hledali za textem, mezi řádky⁹⁸. Můžeme (vzhledem k tomu, že text místy působí, jakoby z něj byly schválně vynechány pasáže, či spíše vysvětlující a doplňující věty po celém textu) samozřejmě uvažovat o tom, jak dalece je takovéto prohlášení póza, klišé, nicméně, poněvadž je text napsán, je i vůlí textu, abychom takto učinili.

Nesmíme se nicméně nechat zmást textem, jeho lakoničností: například jsme museli ustoupit od názoru, že by slova „Můj bratr?“⁹⁹ mohla poukazovat na to, že mladší syn není mužův, ale doktorův (chlapec by pak musel toto svým zvláštním intuitivním způsobem vycítit a dávat najevo, přeptávat se, zda je toto skutečně jeho bratr) a neinterpretovat to v tomto klíči, poněvadž v litevštině takovéto optání slouží pouze k ujištění se, zda se taková věc opravdu stala, tedy v našem případě, zda je opravdu bratr nemocný. V českém překladu jsme pro lepší srozumitelnost a abychom se vyhnuli možné dezinterpretaci výše zmíněného sdělení, jsme na místě slov „Můj bratr?“ umístili přirozenější „Onemocněl?“¹⁰⁰

⁹⁶ GUILLÉN, Claudio: *Mezi jednotou a růzností. Úvod do srovnávací literární vědy*, Praha 2008, s. 298.

⁹⁷ Tamtéž s. 299, citován Roman Jakobson.

⁹⁸ Srov. např. interview ze 17. prosince 2009 v internetovém periodiku bernardinai.lt, přístupného na <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-12-07-vanda-juknaite-kur-dar-nera-zodziu/36560/print> (cit. 30. 7. 2013)

⁹⁹ V originále na s. 184:

„ – *Susirgo brolis, – pasakė tyliai.*

Brolis? – paklausė vaikas.“

¹⁰⁰ Český text viz příloha této práce, zmíněná věta na s. 7.

Další z překladatelského hlediska zajímavou událostí, zmíněnou ve *Skleněné zemi*, je reálie poukázek po perestrojce, těsně před osamostatněním, která je zároveň neznámá pro Čechy.¹⁰¹ . Nejedná se zde však o problém s překladem, spíše s předáním reálie.

¹⁰¹ Potravinové poukázky v Čechách byly pouze během a po druhé světové válce. Během čtení bez předchozí informace o době, v níž se dílo odehrává, by tedy mohlo dojít k špatnému dějovému zařazení díla litevských dějin neznalým čtenářem. K nedorozumění přispívá i další jeden z mála odkazů na události velkých dějin, historie, tedy zmínka o tancích na magistrále, odkazuje totiž k předválečnému stavu. Ačkoli Češi vědí, že se tanky používaly i v 90. letech, konotované jsou právě s druhou světovou válkou. S tímto překladatelským oříškem bychom radili se poprat prostřednictvím poznámky pod čarou, neboť jiný způsob řešení nevidíme.

5 Závěr

V průběhu srovnání jsme mimo jiné zjistili, že vztah k reálnému světu u obou probíraných autorů je značný, čerpají z reality a textovou realitu tvoří na základě té skutečné¹⁰², tím zůstávají v mezích moderny, čtenář ví, co může očekávat a že si s ním autor nebude hrát. Od Kanoviče čtenář, pokud zná dřívější díla, popř. se na prvních stránkách identifikuje se stylem (předočekávání) čeká, že se mu stane příjemným společníkem a průvodcem textovým světem, že bude bavit a zároveň své čtenáře nenásilně poučí o barvitém světě Židů, jejich nelehké historii v průběhu 20. století, a o historii, jak se jevila jednotlivcům.

Na závěr každé jednotlivé srovnávací kapitoly zařazujeme shrnutí, které by mělo sloužit jako „předzávěr“ pro každou jednotlivou kapitolu. Pouze kapitoly Dobové a kulturní realie a Poznámky k překladu nemají podkapitolu Shrnutí, to zdůvodňujeme tím, že v prvním případě se jedná o kapitolu samu o sobě shrnující, v druhém pak o malou kapitolu, týkající se pouze jednoho díla.

Jako *modelový čtenář* podle Eca¹⁰³ jsme v průběhu práce vstupovali do dialogu s dílem, doplňovali jsme mezery, nahrazovali pomlky, doplňovali narážky, snažili se odpovídat na otázky, kladené dílem.

V nejdůležitější kapitole práce, popis a srovnání rysů, jsme se dozvěděli, že již v symbolice názvů můžeme hledat styčné plochy, ty se rovněž dají nalézt i v způsobu popisu reálií a odkazů na dějiny. Plodně jsme se zamýšleli nad tak důležitými tématy, jako jsou život a smrt, láska, vnímání světa a pohled na dějiny z rozličných kulturních a subjektivně lidských úhlů, což je smyslem komparatistiky, jak my ji vnímáme¹⁰⁴

Úplně na závěr bychom se ještě rádi sdíleli o následující: naše očekávání od práce byla mnohem skromnější, rozhodně jsme nečekali, že najdeme tolik styčných ploch

¹⁰² Viz četné zmínky Juknaitė téměř v každém interview, že píše o skutečných lidech; patrné autobiografické rysy u Kanoviče.

¹⁰³ ECO, Umberto. *Meze interpretace*, Praha 2009, s. 59, 64-65, 87.

¹⁰⁴ Což potvrzuje i: CORBINEAU–HOFFMANOVÁ, Angelika. *Úvod do komparatistiky*, Praha 2008; s. 46

a společných rysů u autorů tak zdánlivě diametrálně odlišných. Právě toto překonání vlastních očekávání považujeme za největší úspěch práce.

6 Seznam použité literatury

Použitá literatura

BILÍK, René. *Interpretácia umeleckého textu*, Trnava 2009

CASPER, Bernhard, *Míra lidství. Rosenzweig a Lévinas*, Praha 1998

CORBINEAU–HOFFMANOVÁ, Angelika. *Úvod do komparatistiky*, Praha 2008

DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*, Praha 1993

ECO, Umberto, *Meze interpretace*, Praha 2009

ECO, Umberto – RORTY, Richard – CULLER, Jonathan: *Interpretácia a nainterpretácia*, Bratislava 1995..

GUILLÉN, Claudio. *Mezi jednotou a růzností. Úvod do srovnávací literární vědy*, Praha 2008

JUKNAITĚ, Vanda. *My Voice Betrays Me*, New York 2007

JUKNAITĚ, Vanda: *Šermenys (Šermenys. Stiklo šalis. Formulė)*, Vilnius 2000

LÉVINAS, Emanuel, *Etika a nekonečno*, Praha 1994, s. 54.

LÉVINAS, Emanuel, *Totalita a nekonečno*, Praha 1997

Jevgenija Adamová. *Hlavní motivy v litevské literatuře devadesátých let 20. století. Analýza a srovnání dvou pohledů.*

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS. *Frazeologijos žodynas (Litevský frazeologický slovník)*, Vilnius 2001

SLABIHOUDOVÁ, Naděžda – VLČKOVÁ, Alena – ŠTOLL, Pavel: *Slovník pobaltských spisovatelů*, Praha 2008

SVATONĚ, Vladimír, ed. a HOUSKOVÁ, Anna, ed. *Kultura a místo: studie z komparatistiky III.*, Pardubice 2001

ŠVEC, Luboš – MACURA, Vladimír – ŠTOLL, Pavel. *Dějiny pobaltských zemí*. Praha 1996

Použité novinové a časopisecké články

APUTIENĚ, Virginija. *Pro ledo akį (Přes průdch v ledu)*: časopis Tarp knygų (Mezi knihami) ročník 1996, č. 4

JONYNAS, Vytautas. *Atminimas barbarbių aukoms (Vzpomenutí na oběti barbarství)*: časopis Literatūra ir menas (Literatura a umění) z 18. prosince 1999,

GERBUTAVIČIUS, Ramūnas. *Sapnų pardavėjo atminimo akmuo tėvui ir Vilniaus žydams (Památný kámen otci a vilenským Židům)*: deník Lietuvos rytas (Litevské ráno) z 4. dubna 2000 s víkendovou přílohou "Mūzų malūnas" (Mlýn múz)

KAŽEMĖKAITYTĖ, Jolanta. *Smurtaujanti motina: auka ar nusikaltėlė? (Týraná žena:oběť nebo vinice?)*: rozhovory: Sigita Šimkienė, Aušra Bačėnienė, Nijolė Marcinkevičienė, Vida Čėjauskienė, Nijolė Liobikienė, Vanda Juknaitė, Giedrė Purvaneckienė, Zita Vasiliauskaitė // Ūkininko patarėjas (Hospodářův rádce). z 2. dubna 2002

MUSTEIKYTĚ, Dalia. *Trapi, gležna, bet svari (Křehka, citlivá, ale pádná)*: deník Diena (Den) z 12. února 1996

Použité internetové odkazy podle toho, jak se objevují v práci¹⁰⁵

<http://magazines.russ.ru/ier/2008/27/ka11.html>

<http://magazines.russ.ru/voplit/2003/4/kanov.html>

http://is.muni.cz/th/217223/ff_m/Prochazka_posudek_ponenta.pdf

html http://www.dovidkatz.net/dovid/Lithuania/2005_Who_Litvak.pdf

<http://magazines.russ.ru/ier/2011/40/k6.html>

<http://7iskusstv.com/2012/Nomer5/Kanovich1.php>

<http://magazines.russ.ru/ier/2012/43/k10.html>

<http://magazines.russ.ru/october/1999/7/kanov.html>

<http://magazines.russ.ru/october/1999/8/kanov.html>

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2012-09-12-vanda-juknaite-is-kur-atsiranda-zodziai-nezinau/87841>

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-12-07-vanda-juknaite-kur-dar-nera-zodziu/36560/print>

<http://www.dialogas.com/laikrastis/bus-kitaip/>

¹⁰⁵ Všechny cit. před 31. 7. 2013.

*Jevgenija Adamová. Hlavní motivy v litevské literatuře devadesátých let 20. století.
Analýza a srovnání dvou pohledů.*

<http://www.dialogas.com/naujienos/kas-skatintu-dvasingumo-ugdyma-lietuvos-mokyklose/>

<http://onlineb21.bible21.cz>

<http://www.novinky.cz/kultura/2899-grigorij-kanovic-mrtvym-pamet-zivym-lasku.html>

7 Seznam zkratk:

aj.	a jiné
apod.	a podobně
cit.	citace, citováno
č.	číslo
např.	například
popř.	popřípadě
s.	strana nebo strany
tzv.	takzvaně, tak zvaní/ý/á/é
srv.	srovnej

Příloha 1

Vanda Juknaitė
Skleněná země
povídka

Za úsvitu se na elektrickém vedení u prázdné dálnice sesedala ptačí hejna. Několik chvil odpočinku. Touto dobou ženu probouzelo dítě. Pozvednuté v dlaních se třelo o její bradu něžnou hlavičkou, zatímco mlčící prostor zalévalo ocelové ranní světlo.

Toho dne zmizel pes, chundelatý, pestrý, toulavý oříšek. Už týden přespával pod vrbovým keřem, kde mu starší klučík připravil pelech, a jednoho pozdního podvečera se nevrátil. Když uspala malého, žena obešla dům, potom obešla loučku, kolem dokola porostlou rudnoucím hlohem. Nad rybníkem, obrostlým vodní trávou, se vznášela chladná, lepkavá mlha. Psa nebylo nikde vidět. Nebylo vidět ani dítě. Žena potichu zavolala. Vzápětí zavolala hlasitěji. Nikdo se neozval.

Ven vyšel také muž. Klučíka našli ve vrbovém keři, ve psím pelechu, spícího mezi senem a kostmi. Dítě po probuzení vyskočilo: „Vrátil se domů? Už se vrátil?“

Rodiče vzali klučíka za ruce a on ještě v polospánku pochodoval mezi nimi. Dokud ho žena svlékala, dítě naříkalo. Položené do postýlky leželo napjaté, s očima upřenýma do tmy.

„Mami, tam pod oknem někdo chodí?“

„Uklidni se, pokud přijde, já ho pozvu dovnitř.“

Avšak dítě se stále převalovalo, a tak ho žena vzala do náruče a přinesla ho k oknu. Za oknem svítilo teplé, klidné měsíční světlo.

„Mami, je tam stín, tam se někdo hýbe?“

„Je tam suchý strom, nikdo se nehýbe, pouze stín.“

„On má horečku?“ - muž se ukázal mezi dveřmi.

„Zdá se, že nemá.“

„Říkal jsem, abyste si nezačínali s tím psem.“

Chlapec zaplakal. Nic podobného se dítěti nikdy nepříhodilo, a tak žena, když ho položila do postele, poprosila: „Slib mi, že se uklidníš. Já se vyjdu ven podívat, co je to tam za stín.“

„A pokud tam bude pes, tak ho zavoláš?“

„Já ho přivedu s sebou do domu.“

„Bude moci zůstat do rána?“

„Ano, bude moci pobýt do rána.“

Když se žena vrátila, dítě už spalo, ale stále se chvělo a mumlalo si ze spaní. Zdálo se jí, že slyší šramot za oknem, ale dvůr byl prázdný. Když se přibližoval k městečku, daleko ve tmě zahoukal vlak, a jak prosvištěl, skoro se dalo pocítit, jak se zavlnila podlaha a zatřásla se a zařinčela okenní skla.

Muž obvykle snídal sám. Ale během noci plakavší maličký usnul jen k ránu, a žena si narychlo učesala vlasy a přisedla si ke druhému konci stolu. Muž si už uvařil vajíčka. Ona vyskočila a podala mu slánku.

„Ty nebudeš jíst?“

Žena zakroutila hlavou. Nějaký čas seděli mlčky.

„Kdy se vrátíš?“

„Proč?“

„Ne, nic.“

Později si oblékla teplý podzimní kabát a odešla do obchodu. Zastavila se na vršku, který se klenul nad dálničním mostem – foukal tu silný vítr – a chvíli se dívala na střechy svištěcích aut, poslouchala jejich krátké, náhlé, rychle utichající hučení. Obchod byl u jezera: chladná voda se už houpala na vlnách a připlavovala ke břehu podlouhlé šedé listy vrboví.

Když se dítě probouzelo, vyptávalo se na psa.

„Nevrátil se, mami?“

„Ne, synáčku.“

„Co myslíš, vrátí se ještě?“

„Možná se někdy staví, když poběží kolem.“

Do oběda si chlapec hrál na pískovišti. Když ho žena vedla domů k polednímu spánku, náhle se zastavil v předsíni a poprosil: „Nezamykej dveře.“

Žena přitiskla maličkého k sobě: „Můžeš zkusit sám...“

On se vyvlékl z obětí a zopakoval: „Nezamykej.“

„Přestaň,“ řekla žena, a tiše cvakl klíč několikrát se otáčeje v zámku.

Chlapec se dal do breku, vtrhl do nejbližšího pokoje a začal kopat nohama, zalykajíc se slinami a slzami.

„Ihned do postele!“

Dítě poslechlo. Šlo nahoru do svého pokoje, svléklo se, lehlo si do postele, otočilo se ke zdi. Když žena vešla do pokoje, chlapec se najednou otočil a zopakoval svou prosbu. Žena se vrátila k synově posteli a, ve snaze mluvit co nejklidněji, se zeptala: „Proč mi nedovolíš zamknout dveře?“

Dítě se neotočilo.

„Můžeš mi to vysvětlit?“

On přesto stále mlčel.

„Já prosím.“

Ted' mlčeli oba.

Když se nedočkala odpovědi, žena vyšla z pokoje. Když scházela po schodech dolů, zaslechla, že dítě pláče. Nevěda co dělat se zastavila v mezipatře. Poté se vrátila do synovy ložnice, sedla si na podlahu u postele. Dítě předstíralo spánek. Žena na něm opatrně upravila přikrývku.

„Proč nemám zavírat dveře?“

„A co když někdo bude chtít k nám vejít?“

„Copak se někdo chystá přijít na návštěvu?“

„A stejně. Může.“ Zašeptalo dítě unaveně a vysílením najednou usnulo.

Volný čas během dne žena s dětmi trávila na paloučku. Tady se vznášel průzračný podzimní opar. Ptáky odlétající na jih dítě vidělo poprvé. Hejna, křičící suchými skřehotajícími hlasy, přelétala nad palouky v trojúhelníkových sestavách. Udržující formaci ve tvaru šípů, ptáci si v hejnu vyměňovali místa.

Žena pozvedla z kočárku miminko, položila si ho do dlaní a obrátila jeho obličejíček k nebi. S vypoulenýma očima se dítě vrtělo a dívalo se do stran. Když na tváři pocítilo teplou pokožku matčiných rukou, začalo pouštět sliny zívát.

Starší chlapec stál se zakloněnou hlavou.

„Mami, proč si vyměňují místa?“

„První musí hrudí prorážet vzduch.“

„Je unavený?“

„Určitě.“

Když se vrátil z práce, muž je našel ještě na paloučku. Když dali do pořádku lahvičky a pleny a muž a žena usedli k čaji, byla už úplná tma. Obvykle pili čaj mlčky, ale tentokrát žena pronesla:

„Mně se zdá, že se starším je něco špatně.“

„Proč si to myslíš?“

Ona vyprávěla, co se stalo během dne. Muž mlčky pil čaj. Hrnek držel vysoko, uchopiv ho oběma rukama.

„Co si myslíš?“

Nahoře zaplakalo miminko. Žena spěšně vyšla z kuchyně, vystoupala po schodech do dětského pokoje. Když se vrátila, muž stále ještě seděl s hrnkem v ruce.

„Proč mlčíš?“

Muž nic neodpověděl a žena zopakovala otázku: „Co si myslíš?“

„Potřebovala bys vyjít z domu provětrat si hlavu.“

„Ano, ale...“

„Jdi aspoň k doktorovi.“

„Vskutku. Popřemýšlím o tom.“

On se nabídl, že v noci pohlídá miminko. Žena si lehla ve svém pokoji. Avšak i odsud cítila maličkého: každé jeho hlubší nadechnutí, dotek tváří a rukou k polštářku. Stále byli jedno. Ona se probouzela ještě předtím, než miminko začalo plakat, aniž by vyrušila ze spánku muže či dítě, a pak opět začínala podřimovat lehkým kočičím spánkem.

Když vešla do ordinace, spatřila žena chirurgické nástroje poskládané na skleněné desce stolečku: nůžky, skalpely, kleštičky, injekční stříkačky. Doktor seděl na otáčivé se židli a opíral se loktem o obinadlový stůl. Byl to muž hrozivého zjevu, s velkýma zarudlýma očima. Občas zanádvává, když měnil obvazy, ale obrovskými, tlustými prsty jeho ruce převazovaly rány téměř aniž by působily bolest.

„Jméno mi připomeň...“ a nečekaně pokračoval: „Oboustranný hnisavý zánět, tři operace...“ A spokojeně se zaculil: „Nemýlím-li se?“

Žena se usmála. On jí gestem naznačil, aby se svlékla.

„No, tak jak se máme?“

„Prsa už jsou dobrá. Jen deprese je pořád.“ Žena si svlékla košili a teď stála do půle těla nahá: „Ne a ne skončit.“

„Kolik už je dítěti?“ zeptal se doktor. Po chvíli mlčení dodal: „Mělo by to už přejít. Déle, než půl roku to zřídkka kdy trvá.“

Přejel prsty po zahojených jizvách.

„Nebolí?“

Žena zavrtěla hlavou.

„Ale ztvrdnutí pořád zůstalo?“

„I já to cítím.“

„Zvedni ruce.“

Chirurg otáčivými pohyby prohlédl podpaždí, ňadra, poté oběma prsty vzal za bradavky, zatahal za ně a zmáčkl je. Na doktorův plášť vytryskl pramínek mléka, žena hluše zavrčela, zhoupala se a její hlava najednou přilnula k hrudníku doktora. Všechno proběhlo během okamžiku, v dalším okamžiku žena pozvedla na doktora vyděšené, tázavé oči. A když uviděla v jeho tváři jízlivý spokojený výraz, ihned pochopila, že dovolil svým rukám více, než bylo potřeba pro vyšetření.

Její oblečení leželo na lehátku a žena, otočivši se ke zdi, se začala oblékat. Zapnula si podprsenku, natáhla si košilku a, naklonivši hlavu, si ve zmatenosti začala pomalýma rukama zapínat knoflíky na blůzce. Zezadu vypadala žalostně, a, cinkaje připravovanými nástroji pro dalšího pacienta, se chirurg zeptal:

„Jsi ještě naživu?“

Dal se do pohybu celým tělem a, schovávaje úšklebek, poznamenal:

„Ztvrdliny by měly přejít, ale přesto bude potřeba se ještě jednou ukázat.“

Žena skončila se zapínáním knoflíků, upravila si oblečení, posbírala si věci a, aniž by něco řekla, vyšla z ordinace.

Po několika dnech napadl sníh. Stromy pořád ještě měly listy. Ty se při pádu na zem dotýkaly jeden druhého a přitom vytvářely barevná prostěradla pro sníh ve větvích stromů. A když některá větev nevydržela váhu sněhu a utrhla se, odhalila tím kmen stromu, bílý jako lidské tělo. Bylo bezvětří a sněžilo a po dni na bílou podestýlku začaly padat listy.

Žena oblékla děti a všichni odešli na mýtinku, která byla k nepoznání. Listy ležely pod stromy v pravidelných, barevných kruzích. Jenom pod řadou hlohů rudých jako oheň se linie podlouhlých listů vlnila v půlkruzích. Žena si přidřepla, nataženýma rukama se dotýkala listů na sněhu, a dítě, překvapené jejím chováním, se zeptalo:

„Co je, mami?“

Žena ho neslyšela, a dítě zopakovalo otázku.

„Co, je to pěkné?“

„Pěkné, maličký. Ale tak to nebývá.“

„A jak to bývá?“

„Tak, jako každou zimu. Jak to bylo loni na podzim?“

„Loni na podzim?..“

„No, jak? Ze začátku listí zežloutlo, potom...“

„Potom spadlo...“

„A co dál?“

„Tehdy ho zasypal sníh.“

„Tak, tehdy ho zasněžilo,“ zopakovala matka.

„A proč je to teď takhle?“ zeptalo se dítě, ale žena ho neslyšela.

Stála natočená bokem, dívala se na nezamrzlý rybník, ze kterého stoupala pára. Maličký přišel a zatahal ji za rukáv: „A proč teď listí je na sněhu?“

Dalšího psa dítě přivedlo zanedlouho. Tento byl černý, podobný chrtovi, krátkosrstý a s dlouhými tenkýma nohama. Pes byl celý od mazutu. Oděv dítěte byl také zamazutěný. Vtáhlo psa dveřmi a křičelo z plna hrdla:

„Mami!“

Vylekaná výkřikem, žena spěšně sešla po schodech dolů. Dítě stálo v kuchyni, pořád drželo psa za nohy ve stoje. Oba byli stejného vzrůstu.

„Odkud jsi ho vytáhl?“ za řádnou chvíli se zeptala žena.

„Už nemá paničku.“

„Kdo ti to řekl?“

„Tam teď bydlí cizí člověk. Ten mi dovolil si ho vzít.“

„Ten člověk umazal psa od mazutu?“

Dítě sklopilo hlavu a podívalo se na olivově černé stopy na podlaze.

„No a co,“ řeklo umíněně.

„Přesto, kde že se tak umazal?“

„U železnice je vylitý mazut,“ neochotně odpovědělo dítě.

„V domě pes žít nemůže.“

„Uvážíme ho venku.“

„Bude obtěžovat sousedy svým štěkáním.“

„On neštěká.“

„Neříkej nesmysly.“

Druhý den pes utekl. A den poté ho dítě opět přivedlo domů. Žena skutečně ani jednou neslyšela psa štekat. Už se osmělil natolik, že žral nabízené jídlo, ale když se vyděsil anebo mu bylo vynadáno, couval na zadku, a nikým nepovšimnut mizel. Dítě ho pokaždé znovu nacházelo.

„Ale ty se budeš muset zeptat táty, jestli si ho budeme moci nechat.“

„Táta to dovolí.“

„Proč si to myslíš?“

„No, to je jedno.“

„Co je jedno?“

„Stejně dovolí.“

„A kde běhá?“

„U domu.“

„Čeká na paničku?“

Dítě mlčky několikrát kývlo.

Poránu se miminko probudilo. Plakalo, stáčelo se v postýlce do klubíčka a náhle se narovnávalo, a přitom kopalo nožičkami. Žena mu nabídla vodu. Dítě dychtivě vypilo několik loků, ale najednou odtrhlo hlavu a zakřičelo ještě hlasitěji.

Žena potmě posbírala plenky a lahvičky a odnesla maličkého dolů. Když ho položila nahého na pohovku, dovolila mu chvíli zakopat si nožičkami. Dítě se trochu uklidnilo, ale zanedlouho se opět začalo vrtět a vřískat.

Svívalo. Pomalu šedivělo okno, a ve velkém černém hejnu se na právě zasněžené zmrzlé zemi usadily vrány. Žena objala maličkého dlaněmi v pase, přivinula si ho vertikálně k prsům a začala se procházet po pokoji. Zabořené obličejem pod její bradou, začalo miminko klimbat.

Držíc na prsou usínající dítě, žena si se zakloněnou hlavou sedla do křesla. Dítě náhle opět zavzlykalo, házejíce ručičkami, začalo se zachytávat a tahat jí za vlasy.

Na odchodu do práce do pokoje vešel muž.

„Co je mu?“

„Ještě nerozumím. Nerozumím, proč tak vříská.“

„Možná ho něco bolí.“

„To je přece jasné.“

„No, já jdu. Kdyby něco, volejte mi.“

Žena dala maličkému teplý čaj. Miminko přestalo vřískat, avšak jeho oči byly plné bolesti a únavy. Kňučelo potichu, žalostným hlasem, občas sebou škubalo. Jeho něžné, tenoučké vlásky na zátylku od slz zvlhly a lepily se na sebe.

Potom co vstal, po schodech shora sešel starší chlapec. Když uviděl po pokoji rozházené plenky a části dětského oblečení, překvapeně si sedl na pohovku.

„Co se stalo, mami?“

Tisknouc k sobě svého maličkého, který jí ležel na rukou, žena chodila po pokoji.

„Onemocněl ti bratr, řekla potichu.

„Onemocněl?“ zeptalo se dítě.

„Ano. Ano, synáčku.“

Doktorka souhlasila, že je přijme v nemocnici. Ordinace byla v prvním patře. Jedna její stěna byla celá skleněná. Skrz ní ve studeném denním světle černé a šedé věci na bílém sněhovém pozadí – čtverec fontány, živý plot, stromy – vypadaly neúnosně jasně.

„Ano, nejsou žádné pochybnosti,“ doktorka ještě jednou prohmátla břicho a, zatímco si myla ruce, zopakovala diagnózu: „Kdybyste kojila do roka věku, tak bychom o tom ani nevěděli.“

Oči ženy se rozšířily. Na skráních jí vystoupily modravé žilky.

„Mně dvakrát přelévali krev, a mléko...“

„Já vám to nevyčítám,“ řekla doktorka. Obě dvě nějakou chvíli mlčely.

„Ještě ohledně diety. To, co doporučuje literatura, se ne vždy hodí, a já nevím, co dělat.“

„Nikdo vám nedá žádnou jednoznačnou radu. Metabolický systém každého člověka je unikátní. Pouze vy, jako matka, která každý den od rána do večera trávíte čas s miminkem, můžete zjistit, co může jíst a co ne.“

„Teď mi připadá, že nic nemůže, jenom zředěné mléko...“

„A co vývar?“

„Ne, z vývaru je mu jen hůř.“

Doktorka chvíli přemýšlela. Otevřela si knihu v kožené vazbě ležící na stole, zalistovala si v ní, podepřela si čelo rukou a chvíli mlčela.

„Bylo by zapotřebí ho vzít do nemocnice. Avšak v současné době je chřipková karanténa, no, a všemožné jiné nemocniční infekce. Takovýchle děti jsou velmi náchylné k chorobám. V nemocnici určitě zemře.“

Modravé žilky na ženině obličejí začaly prosvítat i pod kůží na čele. Oblékala miminko velmi pomalu, opatrně zavázala čepičku, zapnula teplý kabátek. Doktorka se naklonila nad papír a několikrát zakroutila hlavou, koutkem oka pohlédla na ženu oblékající miminko.

„Uklidněte se,“ řekla spíše z povinnosti. „Pokud se dožije roku, bude žít.“

Když už byli pryč z města na dálnici, po straně začali míjet zasněžené studené louky. Ukolébané hučením auta dítě usnulo. Jeho stále zakulacený obličejíček byl růžový a klidný. Chvillemi ve spánku zamlaskalo rty.

V noci žena několikrát vstala poslechnout si, jestli dítě dýchá. Miminko leželo s otevřenýma očima.

Za oknem v osvětlených trojúhelnících pod lampami snášely velké měkké kusy sněhu. Žena si šla lehnout. Profrčel vlak. Chvilí potom se opět zvedla, poklekla si u dětské postýlky. Miminko nespalo. Vzala ho za ručičku a dotkla se rty jeho malých prstíčků. Dítě otočilo hlavu, oba se dívali jeden na druhého, spíše se navzájem jen vnímali, než že by ve tmě viděli oči jeden druhého. Žena si přitáhla dětskou postýlku a když si lehla, vzala si do dlaně dětskou ručičku.

Blížkost je oba uklidňovala. Dotykem si uvědomovali existenci toho druhého. Ze začátku to bylo skoro nevnímání pohybu, jako kdyby po tmavé hloubce sklouzla hedvábná zamotaná nit. Potom on klepal z neznáma náhle a jemně jako ryba. Nakonec začal jako pomatený úporně klepat měkkými údery nožiček. Jako v době porodu, když jí doktor chtěl dát injekci anestetika a žena sama zadržela jeho ruku:

„Není třeba. Chci tu bolest poznat.“

Usínající a zase se probouzející, žena držela v hrsti ručičku miminka. Nepřestávalo se dívat do tmy. Neplakalo. Nevykazovalo žádnou nespokojenost. Žena opět vstala z postele. Miminko bylo mokré. Svlékla maličkého, přivinula k sobě vlhké chladné tělíčko, přikryla je oba přikrývkou a začala se procházet po pokoji. Dětský dech začal být pravidelný a miminko párkrát hluboce oddechlo. Avšak, s hlavou položenou na ženino rameno, se dítě nepřestávalo dívat do tmy široce otevřenýma očima.

Ochladilo se. Černí zimní ptáci přilétávali na dvůr s rozbřeskem. Krkavci, vrány a havrani ponechaní bez masa se hemžili po zahradě a na dvoře v celých hejnech. Pro malé ptáčky na kuchyňském parapetu bylo uděláno krmítko. Vrabci a sýkory hledali zob a často si pletli okna. A občas ve spěchu padali přímo shora a naráželi do okenních skel. A žena, pokaždé, když pták padal, sebou škulba.

Aniž by přibíralo na váze, miminko rostlo. Jeho tělíčko se prodlužovalo a chřadlo. Zvětšovaly se pouze hlava a oči. Žena často stávala u okna s miminkem v náručí. Ukazovala mu ptáky, sních, předměty v pokoji, a přitom vyslovovala jejich názvy. K barevným, třpytivým věcem maličká žvatlajíc natahoval ruce.

Svému vzhledu žena nevěnovala již žádnou pozornost. Nejčastěji nosila obnošený flanelový župan, který byl pohodlný při krmení miminka. Neopečovávané, dávno nestříhané vlasy, sahaly až na ramena.

Prádelní šňůru, nože, několik obzvláště nebezpečných lahviček s léky žena každé noci odnášela do komory a schovávala v papírové krabici pod starými novinami. Poté, co zamkla komoru a dveře do chodby, klíče dávala pokaždé na jiné místo.

Jednou zašla do mužova pokoje. Muž jako vždy seděl u psacího stolu přeplněného schématy a výkresy. Žena si chtěla popovídat, avšak chvíli poseděla, a, aniž by řekla slovo, se rozplakala. Mezi vzlykotem začala vyprávět o půlroce stráveném v nemocnici, o lahvičkách léků schovávaných na noc a o tom, že dítě pořád klesá na váze. Zbledlé ženiny rty od pláče otekly. Otírajíc si slzy řekla:

„Co budeme dělat? Já už nemůžu dál. Už nemám sílu.“

Muž poslouchaje ji odsunul židli od stolu, ruce složil na hrudi. Promluvil neochotně:

„Toto se přece dalo očekávat.“

„Co tím chceš říct?“

„Už dříve jsme věděli, jaký je tvůj zdravotní stav.“

Žena zvedla na muže uplakané oči.

„Věděli. Takže co?“

„Já jsem ti snad říkal, že nechci druhé dítě.“

V obchodě se žena zdržela. Odhodlala se vystát frontu na bonbony, kromě toho bylo třeba vykoupit poukázky na mouku a cukr. Zdálo se, že okna domu tmavá, obvyklý pruh světla z dětského pokoje nebyl vidět. Žena zrychlila krok. Zanechala nákup v předsíni a aniž by se svlékla a zula spěšně vystoupala nahoru. Dveře do pokoje byly zavřené. Děti spaly. Žena přikryla staršího a, aniž by rozsvěcela, sešla po schodech dolů.

Až teď si všimla psa u dveří. Žena se ohnula pro nákup, pes přiskočil a olíznul jí dlaň. Trhla sebou a odtáhla ruku. Pes se také vzdálil. Zacoval vsedě a lehl si, položiv hlavu mezi nataženými předními tlapami.

Žena odnesla nákup do kuchyně, složila potraviny do ledničky. Poté se vrátila do předsíně si odložit. Pes pořád ležel v rohu, celým tělem přitulený k podlaze. Vyhýbali se jeden druhému. Kdykoliv pes uviděl chlapce nebo muže, bouřlivě vyjadřoval radost, kňučel, plácal chlapce tlapami do prsou. Od ženy se držel dál. Když však někam odcházela, stočil se do klubíčka u dveří a nehnul se z místa, dokud se nevrátila zpět domů.

Žena si přidřepla. Pes zvedl oči a zavrtěl ocasem, aniž by jakkoliv pohnul jediným dalším svalem. Žena si sedla na podlahu, opřela se o kolena lokty. S ohnutými tlapami, maličko se pozvednuv od podlahy, se pes připlazil k ní. Žena se nehnula. Skrčený pes se blížil pořád blíž a lehl si vedle.

Telefonní číslo vytáčela už poněkolkáté. A pokaždé ihned položila sluchátko. Poté vyšla do druhého patra. Obě děti spaly.

Když zaslechla hlas na druhém konci sluchátka, žena náhle pochopila, že neví, jak se představit.

„Poslouchám. Ano, ano, slyším tě.“ On, zdá se, poznal její hlas.

„Já vám ještě jednou opakuji, její stav je kritický. My také přemýšlíme o operaci, ale nic moc očekávat od toho nelze.“

Žena v údivu zmlkla.

„Mám v ordinaci lidi. Slyším tě. Mluv.“

„Nevím, zda je jiné východisko. V takových případech operujeme pouze jako poslední možnost, tak tomu říkáme. Má nesmírně oslabený organismus.“

„Něco se stalo?“

Žena se nakonec přinutila promluvit:

„Syn, můj maličký, je nemocný.“

„Ano?“

„Ty léky jsme jí už předepsali, ale krevní testy ukazují, že zanícení se nezmenšuje.“

„Co je mu, co se stalo?“

Sluchátkem se začalo šířit ticho. Žena vyřkla diagnózu polohlasem. Jedno slovo.

„Co říkají doktoři?“

„Musíte si všechno promyslet. Potřebujeme se rozhodnout společně.“

„Ano, co říkají?“

Ženin hlas byl klidný, jakoby mluvila o něčem, co se jí vůbec netýká. Avšak jejímu hlasu chyběla síla, a tak odpověděla skoro šepotem:

„Jestli přežije do roka, bude žít.“

„Počkejte... Chvilíčku, chvilíčku!“

„Máš léky, všechno, co je potřebné?“ - uslyšela, jak se najednou ztišil a zazněl hluše jeho hlas. „Udělám pro tebe všechno.“

Slova pro ženu neměla žádnou cenu.

Nevěřila ani jednomu z nich. Poslouchala hlas. Byl to její vytoužený hlas. A bylo to všechno, co jí pro tuto chvíli mohlo přidat sílu.

„Mluv,“ zopakoval.

„To, co jsem vám řekl, je názor lékařského konzilia. Rozhodnutí je na vás.“

„Odkud voláš?“

„Z domu.“

„Jsi s ním doma?“

„Ano.“

„Proč?“

„Je zde méně infekcí.“

Ona už neměla sílu říct ani slovo.

„Haló! Haló? Slyšíš mě?“

„Ano.“

„Poslouchej, zavolej tak za dvacet minut.“

„Ano. Pokud budu moci.“

Žena položila sluchátko. Dveřmi, zapínajíc si knoflíčky u košile, vešlo dítě.

„Už ses probudil?“

Dítě vylezlo na pohovku, položilo hlavu na matčina kolena a znovu usnulo.

Ze spánku ji probudil mužův hlas. Žena vyskočila z postele. Byly tři hodiny v noci. Po dálnici jely tanky. Hnaly se velkou rychlostí, měly zapnutá světla a jejich vahou se otřásal celý pás země u cesty. Žena šla do dětského pokoje. Řev motorů byl tady tlumenější. Muž se ve spěchu oblékl a odešel na obecní úřad. Do Vilniusů byli svolávání lidé.

Žena našla vlněné ponožky, začala dělat svačinu. Z toho, co doma měla. Měli ještě trochu sýra, kousíček salámu. Oba se mlčky ve spěchu chystali.

„Zavolej, jestli budeš moct.“

„Když bude možnost.“

„Já rozumím.“

Když všechno připravila, poskládala na stůl, žena náhle řekla: „Najez se.“

„Už není čas.“

„To nepotrvá dlouho.“

Do čaje, aby nebyl tak horký, dolila převařenou vodu. Ze druhého patra sešlo probuzené dítě, sedlo si ke stolu, podepřelo si hlavu rukama. Žena postavila i před něj hrnek a talířek. Ťukajíc o okraj, dítě začalo otáčet lžičku v hrníčku.

„Snad ne válka?“

Muž pokrčil rameny.

„To je k nevíře.“

„Je dost možné, že válka tak obyčejně i začíná.“

Oba nějakou dobu mlčeli.

„A jak se má malý?“

„Zatím pořád stejně. Na váze neubývá, ale ani neroste.“

Muž se zvedl od stolu, rozloučil se a vyšel dveřmi. Žena si náhle vzpomněla na bonbony. Dohnala muže na schodech s plnými dlaněmi. Otočil se překvapený a nespokojený.

„Nač?“

„Přece budeš muset stát v zimě. Když něco koušeš, je tepleji.“

„Tak sypej,“ rozepnul kapsu na batohu.

A několik tvrdých zmrzlých vloček spolu s bonbony zalétlo do zavíraného batohu.

Dítě si řeklo o kluziště. Žena šla na palouček spolu s chlapcem. Vzali si lopatu a malou lopatičku na hraní, oba začali odhrnovat sníh z ledu. U břehu pramenitého rybníku se v nepravidelně zmrzlém ledu vytvořila průhledná vzdušná oka. Žena odložila lopatu. Klekla si, poté si lehla na led. Skrze ledová oka bylo vidět tupé kraťoučké křišťálové zmrzlé potůčky.

„Pojď,“ křikla směrem k dítěti.

Maličký si dřepel vedle.

„Lehni si.“

Chlapec se natáhl. Žena mu prstem ukázala průsvit v ledu.

„Podívej se sem.“

Nic neodpověděl.

„Vidíš něco?“

„Ano, mami.“ Hlas dítěte byl tlumený.

„Co vidíš?“

„Vidím zemi.“

Skrz oblak mlhy prosvítl paprsek slunce a zaplavil palouček. Břehy rybníka byly odhrabány. Paprsky slunce prosvítaly skrz samotný led.

„Jakou zemi?“ Potichu se zeptala žena.

„Skleněnou...“

„No, vstáváme.“

„Ještě chvíličku.“

„Zmrzneš. To stačí.“

Dítě se zvedlo, a chvíli oba seděli na ledu mlčky.

Poté, co všichni ulehli, žena zaslechla dětské kroky. Dítě se zastavilo ve dveřích, neodvažovalo se vejít.

„Co se stalo?“ zeptala se žena.

Dítě se neozvalo.

„Chceš mi něco říct?“

Pokývlo hlavou ve tmě.

„Ale už je pozdě.“ To bylo jejich znamení, že už je čas jít do postele.

Dům byl plný šustících nočních zvuků. Škrabání. Cvakání. Žena čekala.

„Poslouchám.“

„Mami, uzdraví se bratr?“

Oba zmlkli. Profrčel vlak.

„Mami, a proč se občas všechno chvěje?“

„Ty také cítíš, jak se to chvěje?“

„Ano.“

„Opravdu?“

„Opravdu. Proč?“

„To vlak otřásá zemí.“

A zase chvíli mlčeli.

„Mami, co se děje, když člověk umírá?“

Žena nikdy nepřemýšlela, co by měla na takovou otázku dítěti odpovědět.

„Duše odchází do nebe a tělo se pohřbívá.“

„A co dál?“

Sbírala slova. Taková, aby jim dítě rozumělo.

„Z hrobu vyrostе tráva nebo stromek. Semínka té travičky sezobe ptáček.“

Dítě o něčem usilovně přemýšlelo.

„A co když se člověk utopí? Také z něj vyroste stromek?“

„Z něj pravděpodobně vyroste vodní tráva.“

Žena objala chlapce kolem ramen.

„A když já umřu, co se stane?“

„To stejné, co s ostatními.“ Přišlo jí, že by dítě mělo vědět pravdu.

„Duše odejde do nebe?“

„Proč se ptáš, přece už to víš.“

„A i ze mě vyroste stromek?“

„Samozřejmě.“

Zdálo se, že se dítě uklidnilo. A pořád zůstalo sedět s nohama svěšenýma přes okraj postele.

„No, co?“ Žena se rukou dotkla jeho lokte. „Chceš, doprovodím tě do postýlky?“

„Ne, mami. Já sám.“

Toho, že pes čeká štěňata, si žena všimla, když myla kuchyň. Poté, co se v domě objevil pes, se zvýšil hluk a nepořádek. Žena mu přejela rukou po krku, pes se na podlaze obrátil na záda a začal chytat tlapami její ruce. Nebylo pochyb, štěňata se dala nahmatat. Fena měla porodit zanedlouho, bradavky už modraly a nalévaly se.

V pokoji muže se svítilo. Vešla do pokoje a nesmírně rozrušená pověděla, že pes čeká štěňata.

„Tak to je fena, ne pejsek?“ zeptal se muž.

„Fenka. Ano. Jsou přítulnější.“

„Cože?“

„Opravdu je to tak. Fenky jsou i láskyplnější i přítulnější. Musíme se dohodnout, co uděláme.“

„Ty se chystáš špinit se štěňaty?“

„Nic se nechystám. A co s tím dělat?“

„Co dělat je přece jasné?“

„Proč tak mluvíš? Jako kdyby to bylo možné ze začátku všechno předpovědět?“

„Možná to bylo potřeba předpovídat.“

„My jsme ji jednoduše neprohlédli.“

„No a co ti říkám?“

„Co mi říkáš?“

Muž náhle zmlkl.

„Co mi říkáš?“ žena málem vykřikla.
„Nenakládej si víc práce, než uneseš.“
„Kdyby byl maličký zdrav, všechno by bylo bývalo mnohem jednodušší.“
„Kdyby jsi ty byla bývala zdravá, i maličký by byl býval zdrav.“
„Ale přece to, co se stalo, se už nedá změnit.“
„Ale můžeme si obstarat psa, který přivede na svět štěňata.“
„Já jsem ho tu nechala kvůli dítěti! On se mě začal ptát na smrt.“
„Na smrt? Dítě?“
Ženin obličej se změnil v úšklebek.
„Ano! Na smrt. Dítě.“ - zalila se slzami.
„Dítě se na to nikdy nemohlo zeptat!“
Žena se spěšně zvedla a vyšla z pokoje.

Fena porodila poránu ve skříni v dětském pokoji. Chlapec po probuzení ihned uslyšel kňučení štěnat. Naštěstí je neviděl. Když se však někdo přibližoval ke skříni, fena začínala s vyceněnými zuby vrčet.

Štěňata byla tři. Všechna tři šedá jako myšky, slepá, s vlhkými bříšký. Žena postavila do skříně misku s vodou. Ženu k sobě fena pustila, napjatě sledujíc každý její pohyb navlhlyma, unavenýma očima.

Děti žena na noc uložila do obývacího pokoje. Když všichni usnuli, otočila kohoutkem ve vaně, a když dávala psovi prášek na spaní, chňapla jí hubou po ruce. Ze zápěstí začala téci krev. Když, potom co si vyčistila ránu, se vrátila do pokoje, fena ležela klidně s hlavou mezi tlapami. Tehdy snesla štěňata dolů do vany, ponořila je do vody a spěšně se otočila a vyšla z koupelny.

Krátce postála v pokoji, sešla po schodech, oblékla se a vyšla ven. Noc byla větrná. Šelestící podél stěny větve břečťanu měly už pupeny. Potom, co se procházela nějakou půlhodinu, se žena vrátila domů. Rozsvítila v koupelně. Štěňata byla živá. Plavíce se na hladině bez přestání pádlovala nožičkami. Jejich růžovoučké nosíky už zmodraly. Žena náhle vzala z podlahy v koupelně kobereček, přikryla štěňata a se zavřenýma očima je přitlačila na dno vany. Na dně vany se nic nehýbalo. Vytáhla ruce z vody.

Náhle se ze záhybu vynořilo jedno štěně a pomalu, ale silně zabírajíc tlapičkama, začalo stoupat vzhůru. Když se zbavilo tlaku koberečku, zabíralo pokaždé silněji a silněji a čile se zvedalo nahoru k hladině. Mělo všechno, co je potřeba k životu: vytrvalost,

trpělivost a sílu. Žena byla povinná mu dát šanci. Avšak ona zase ponořila ruce pod vodu, zatahala kobereček doprava.

Zpod odtaženého koberečku se ukázala dvě štěňata. Byla ztuhlá. Jejich tělíčka už byla nepohyblivá, nožičky narovnané. Zůstala ležet na dně, na hladinu už nevyplavala. Žena vyšla do pokoje a nějaký čas seděla potmě. Potom si vzala dopředu připravený pytlík, poskládala do něj mrtvá štěňata, zavinula pytlík do novin a dala jej do odpadkového koše.

Fena se probudila k ránu. Začala pobíhat po schodech nahoru-dolů, očichávat všechny rohy a dobývat se drápy do všech místností. Vyžadovala, aby jí otevřeli dveře. Nevrčela však. Jakmile narazila na překážku, utíkala. utíkala zpátky do dětského pokoje ke skříni, ze které byla pořád cítit výrazná vůně placenty.

Oči se jí leskly. Tady stále cítila přítomnost svých mláďat, ulehala ve skříni, ale po chvíli se opět zvedala a zkoušela hrabat v každém koutě. Když ji chtěli vzít vyvenčit na vodítku, nenechala se vyvést ven.

Dítě kolem oběda vytušilo, že se něco špatného stalo. Když pes přiběhl do kuchyně, vyběhlo nahoru. Otevřelo dveře do skříně a spatřilo, že štěňata tam už nejsou.

„Nejsou,“ odpověděla žena. „Určitě je sežrala krysa.“

„Copak krysy žerou štěňata?“ Zeptalo se dítě.

„Ty žerou všechno.“

Rodina se sešla u stolu obědvat. Dítě jedlo s chutí. Žena si posadila maličkého na klín a dovolila mu hrát si na talířku se lžičkou. Už dva měsíce za sebou přibíral na váze. Popravdě řečeno, docela po málu, jenom po dvou nebo třech stech gramech. Po obědě odnesla maličkého do dětského pokoje. Chtěla ho převléci, ale rozmyslela si to a nechala ho v postýlce polonahého se vyřádit. Starší je později následoval. Dítě chvíli sedělo v pokoji mlčky, pak vzhlédlo na matku a zeptalo se:

„Cos jim udělala?“

„Nic jsem jim neudělala,“ odpověděla tichým, zaraženým hlasem.

„Lžeš.“

Chlapec se narovnal na pohovce, oběma rukama si přikryl obličej. Žena se ho chtěla dotknout na ramenou. On se vyvlékl a ucukl před jejíma rukama.

„Cos jim udělala?“

„Dala jsem je do pytlíku, odnesla k řece a utopila.“

„Co když by si je někdo chtěl vzít?“

„Ne, synáčku. Ptala jsem se sousedů. Všichni musí šetřit každý halíř.“

Dítě začalo vzlykat nahlas. Žena se ho ještě jednou pokusila chlácholivě dotknout a on se jí ještě jednou vyvlékl a ucukl:

„Cos jim udělala?“

„Už jsem ti řekla.“

„Cos řekla?“

„Že jsem je utopila v řece.“

„Ne, neutopilas' je v řece! Tys je utopila ve vaně. Poskládala jsi je do pytlíku a vyhodila jsi je do odpadkového koše.“

Dítě to nemohlo vědět. Odpadky vynesla brzo ráno.

Žena zmlkla. Seděla bez pohybu. Dítě také natahovalo stále tišeji a tišeji. Žena se dotkla rukou jeho nohou, už sebou nahnul.

„Neměla jsem jiné východisko. Můžeš mě pochopit?“

Chlapec nic neodpověděl. Náhle škubnul celým tělem, dusící se vzlykotem, údery drkaje o pohovku.

Maličký sedící v postýlce se zadíval na křičícího bratra. Zachytil se za příčky postýlky a začal vstávat. Opírajíce se o křivé nožičky se zvedl téměř do stoje a spadl na záda. Po pádu se posadil, chopil se znovu příček a začal vstávat. Opřený o jedno koleno se natáhl a konečně se zachytil vršku postýlky. Postavil se jako trčící proutek, který se naklání ze strany na stranu. Starší se zadíval na stojícího bratra a chvíli na něj hleděl a vzlykal. Pak se utišil a posadil se. Vykulenýma očima děti zíraly jeden a druhého: jedno uplakanýma, druhé zářícíma očima batolete.

Oblečení vybírala žena velmi pečlivě. Blůzka jí byla přes prsa trochu úzká, a tak si přehodila přes sebe lehkou letní vestičku. Když vystoupila z vlaku, náhle se rozpršelo.

Když vešla do ordinace, zastavila se před umyvadlem, držíc v rukou promočenou vestičku. Doktor sklízel nástroje. Umýval je a dával je do bavlněného pouzdra – takto se nástroje připravovaly ke sterilizaci. Pracoval zamyšleně a žena pochopila, že její návštěva ho nepotěšila.

„Tak, oblékej se,“ řekl.

Oba věděli, že ta slova nic neznamenají. Žena stála tiše. Její vlasy byly mokré. Když nesl nástroje do sterilizační skříně a prošel kolem ní, políbil ji.

Když odložil nástroje, vrátil se zpátky a objal ženu, přitiskl se k jejím rtům a náhle se roztřásl, stále silněji ji tlačíce k sobě. Žena pocítila, že se dusí v jeho objetí. Poněvadž nevěděla, co jiného by mohla udělat, kousla ho do tváře.

„Koušeš?“ , muž uvolnil objetí.

Žena neodpověděla. Stála a dívala se mu do očí. Široce rozevřené oči ženy byly klidné. Začala něco říkat, ale protože oba začali mluvit najednou, znovu zmlkla.

„Jdeme. Tam nahoře jsou v operačním sále široké lavice.“ Žena se mu stále dívala do očí.

„Ne, vydrž. Minutku vydrž a přijď.“ Doktor obhlédl ordinaci, zda tam nezanechal něco, co bude potřebovat.

Žena zůstala stát u umyvadla v prázdné ordinaci, sama s prosklenými stolky na nástroje a prohnutými obvazovými stoly. Otočila se k umyvadlu, pustila si studenou vodu, svlékla se do půli těla a umyla se. Když vycházela, pečlivě za sebou zavřela dveře.

Nádraží, jako vždy, bylo plné lidí. V novinovém stánku si nechala rozměnit peníze, a pak vyšla na náměstí před nádražím a v jednom z automatů vytočila telefonní číslo.

„Kde jsi? Co se ti stalo?“ – byl téměř rozružený.

Žena neodpověděla hned.

„Odkud voláš?“

„Z nádraží.“

„Co se stalo?“ Muži se stále nepodařilo úplně se ovládnout.

„Nic.“

„Kdy přijdeš?“

Žena mlčela.

„Ptám se tě, kdy přijdeš?“

„Nejspíše nikdy.“

„Přijdeš.“, v jeho rozzlobeném hlase byl slyšet výsměch. „Všechny nakonec přicházíte.“

V telefonním sluchátku se ozval signál zavěšení. Žena si odtáhla sluchátko od ucha a po nějakou dobu naslouchala rytmickému pípání. Poté ho klidně a opatrně zavěsila.

Síla, která jí zvedla z postele, byla jako žízeň. Žena vyšla z pokoje pouze v košilce. Na schodech byla velká tma. Zábradlí nahmatala rukama.

Dveře do předsíně byly zamčené. Žena odbočila do obývacího pokoje. Na krátkou chvíli se zastavila u okna: za oknem byla větrná noc. Nic nepřitahovalo její pohled. Poté začala otevírat jeden šuplík po druhém. Když v jejich odděleních nic nenašla, vešla do kuchyně. Ve skoupém osvětlení pouličních lamp uviděla na kuchyňském stole ležet klíče.

Teď se její pohyby zpomalily. Vzala si ze stolu velký svazek a začala zkoušet jeden po druhém ve snaze odemknout dveře v předsíni. Byly to klíče muže. Ke dveřím do předsíně se žádný z nich nehodil. Nakonec se jeden klíč otočil v zámku. Dveře se náhle otevřely. Žena však místo aby šla do pokoje, vyšla venkovními dveřmi.

Studený vítr květnové noci ji profukoval košilku. Necítila chlad. Vrátila se zpátky. Komora byla vzdálená několik kroků.

Skrze otevřené venkovní dveře vběhl ve tmě neviditelný pes. Kňučíc začal poskakovat kolem a čumákem šťouchat do odhalených ženiných rukou. Žena ho plácla přes čenich. Pes se v podřepu odsunul, zle zaštěkl a náhle zavrčel a hryznul ji do ruky. Žena se zmoženě nadechla a klesla na podlahu.

Nahoře zaplakalo dítě. V celém domě byly dveře dokořán. Žena se zvedla a začala stoupat po schodech nahoru. Ve tmě dokonce zakopla. Dítě plakalo ze spánku. Když vyšla do druhého patra, v dětském pokoji už bylo úplné ticho.

V noční tmě předměty – stůl, skříň, židle, dětské postýlky – vypadaly přízračně. Žena spíše vycítila než uviděla ve tmě se bělající dětské obličej.

K městečku se blížil vlak. Jeho lomoz byl v nočním tichu slyšet zdaleka. Žena přišla k oknu a odtáhla záclonu. Jako svítící had zářící do dálky svištěl za okny přes město rychlík. Jak projížděl, zatřásla se okenní skla a žena k nim přiložila dlaně.

březen 1993 – únor 1994